

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра романської і новогрецької філології та перекладу

Кваліфікаційна робота
з перекладознавства на тему:

**«КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАТИВНИЙ КОНТЕКСТ БІБЛІЙНИХ
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІСПАНСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ»**

Студентки групи ММЛі 01-20
факультету романської філології і
перекладу
денна форма навчання
спеціальність **035 Філологія**
спеціалізація **035.05 Романські мови та
літератури (переклад включно)**
Виризей Олександрі Володимирівни
Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор Данилич В.С.

Допущено до захисту

«___» _____ року

Завідувач кафедри

_____ *Філоненко Н. Г.*

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CIENCIA DE UCRAINA
UNIVERSIDAD NACIONAL LINGÜÍSTICA DE KYIV
Departamento de Filología Románica, Neogriega y Traducción

TRABAJO FINAL DE MÁSTER

sobre el tema:

**“CONTEXTO COMUNICATIVO E INFORMATIVO DE LOS
FRASEOLOGISMOS BÍBLICOS EN ESPAÑOL Y UCRANIANO:
ANÁLISIS COMPARATIVO”**

Virizey Oleksandra

Estudiante del grupo MMLi01-20

Facultad de Filología Románica y Traducción

Educación presencial

Especialidad **035. Filología.**

Lenguas y literaturas románicas

(traducción inclusive), primera lengua – española

Tutora académica:

Doctora en Filología,

Catedrática V. Danylych

Kyiv – 2021

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1ІНФОРМАТИВНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В КОНТЕКСТІ КОМУНІКАЦІЇ І ПРИ ПЕРЕКЛАДІ	8
1.1. Поняття «контекст» і його роль при перекладі	8
1.1.1. Визначення терміну «контекст»	8
1.1.2. Контекст і комунікація	10
1.1.3. Важливість контексту при перекладі текстів	11
1.2. Інформативність мовних одиниць	16
1.3. Поняття фразеології і її основних одиниць	17
1.3.1. Категоріальні ознаки фразеологізму	19
1.3.2. Основні типи фразеологізмів та підходи до їх класифікації	21
1.3.3. Основні функції фразеологічних одиниць	27
1.3.4. Лінгвокультурологічний аспект вивчення фразеологізмів	31
1.3.5. Джерела походження фразеологічних одиниць	33
1.3.6. Переклад фразеологізмів	34
РОЗДІЛ 2ХАРАКТЕРИСТИКА БІБЛІЙНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ	40
2.1. Термін і поняття «біблеїзм»	40
2.2. Класифікація біблійних фразеологізмів	42
2.2.1. Структурна класифікація біблійних фразеологізмів	42
2.2.2. Семантична класифікація біблійних фразеологізмів	46
РОЗДІЛ 3 ПОРІВНЯЛЬНО-ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ІСПАНСЬКИХ І УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІЙНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ	51
3.1. Особливості перекладу біблійних фразеологізмів	51

3.2. Іспанські біблійні фразеологізми та їх переклад українською мовою.....	53
3.2.1. Поняття еквівалентності та адекватності при перекладі біблійних фразеологізмів.....	58
3.2.2. Безеквівалентні біблійні фразеологізми	60
3.3. Відмінності в перекладах Біблії українською та іспанською мовами.	62
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
РЕЗЮМЕ	79

ВСТУП

Біблія – це одна з найстаріших і найпопулярніших книг, яка перекладалася на безліч мов, але деякі проблеми перекладу біблійних виразів (фразеологізмів) все ще залишаються актуальними і продовжують викликати у перекладачів інтерес.

Важко переоцінити той вплив, який справила Біблія та її переклади на мови народів. Протягом століть до цієї книги звертаються не тільки релігійні діячі, а й дослідники самих різних наукових і культурних сфер. Книгу книг не обійшли стороною і численні лінгвісти: одним були цікаві біблійні сюжети, іншим – мова. Такою популярністю по всьому світу Біблія зобов'язана, окрім іншого, перекладачам. Незважаючи на те, що в світі досі є мови, якими вона не була перекладена, Біблію можна, як мінімум в Європі, сміливо розглядати як об'єкт культурної спадщини, що отримав найбільше відображення в образотворчому мистецтві, в музиці, і в літературі. Це логічно, адже творчий потенціал біблійних сюжетів, а також метафоричність безлічі висловів зі Святого Письма, є невичерпним джерелом натхнення для творців. Завдяки такому впливу на загальнолюдську культуру, вона безперечно займає таке видатне, унікальне місце, що жодна інша книга зрівнятися з нею не зможе.

Останнім часом лінгвісти стали проявляти більший інтерес до біблійних фразеологізмів. Актуальність вивчення біблійного тексту зумовлена, перш за все тим, що з кожним днем інтерес до Біблії зростає як в нашій країні, так і за кордоном (читання, переклади, вплив цих перекладів на фразеологію і лексикологію). В іспанській та українській мовах багато біблійних фразеологічних одиниць мають тривалу історію вживання, багато фразеологізмів вживаються в художній літературі, публіцистиці, історичних роботах, і так само в усній мові. Також з'являються словники, де пояснюється походження багатьох фразеологізмів біблійного походження, а також роботи, присвячені біблеїзмам як в окремих так і в декількох мовах. Вивченням біблійної фразеології займалися такі дослідники і лінгвісти як А.В. Кунін, О. С. Ахманова, Е. М. Солодухо та інші. Однак, слід зазначити, що біблійні фразеологізми в іспанській мові майже не досліджені. Окремі аспекти біблійних

фразеологізмів в іспанській мові були розглянуті в роботах Г.В. Сшосаренко, Д. Солер-Еспіауба, М.А. КалероФернандес, Р. СельсоБанеса.

Актуальність обраної теми дослідження обґрунтовується багатьма факторами. Біблія є "найбільшим творінням духовної культури людства". Її роль в історії духовного розвитку багатьох народів величезна, так само, як і великий вплив мала Книга Книг на процес формування багатьох літературних мов.

Все вищесказане дає підставу стверджувати, що обрана тема є актуальною і перспективною для вивчення, адже фразеологізми біблійного походження іспанської мови мало вивчені, особливо в порівняльному і перекладацькому аспектах.

Мета даної дослідницької роботи – порівняльний аналіз перекладу фразеологічних одиниць біблійного походження іспанської і української мов.

Відповідно до поставленої мети, в роботі вирішуються такі завдання:

1. Визначити термін і поняття «біблеїзм»
2. Розглянути існуючі класифікації фразеологізмів-біблеїзмів;
3. Провести порівняльний аналіз перекладу фразеологізмів у іспанській і українській мовах;
4. На основі дослідження зробити ґрунтовні висновки.

Об'єктом дослідження є Фразеологічні Одиниці біблійного походження.

Предметом дослідження є біблеїзми-фразеологізми, афоризми, антропоніми і топоніми, тобто мовні одиниці, запозичені з Біблії, які набули в українській і іспанській мовах переносного значення.

У роботі були використані такі **методи дослідження:**

- *описовий метод* (дослідження та пояснення будови, загальних рис та функціонування фразеологічних одиниць);
- *метод зіставного та порівняльного аналізу* (виявлення спільних, відмінних та специфічних рис фразеологічних одиниць в іспанській та українській мовах);
- *метод інтерпретації* (виявлення особливостей в значенні різних фразеологізмів біблійного походження в іспанській та українській мовах)

- *метод перекладацького аналізу* (дослідження стратегій та дій перекладача спрямованих на адекватну передачу змісту фразеологізмів біблійного походження).

Матеріалом для дослідження слугували фразеологізми з біблійним компонентом.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що її результати сприяють подальшому більш глибокому осмисленню особливостей фразеологізмів-біблеїзмів в іспанській та українській мовах.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати дослідження можуть бути використані при інших дослідженнях, які спеціалізуються на перекладі фразеологізмів і стійких виразів біблійного походження, а також на практичних заняттях з фразеології, лексикології, перекладознавства, стилістики сучасної іспанської мови, в теорії і практиці перекладу.

Структура дипломної роботи: Загальний обсяг роботи становить 80 сторінок. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів та підрозділів, висновків, списку використаних джерел та резюме іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1

ІНФОРМАТИВНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В КОНТЕКСТІ КОМУНІКАЦІЇ І ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

1.1. Поняття «контекст» і його роль при перекладі

Зараз в теорії перекладу залишається актуальним питання щодо вибору семантичного варіанту багатозначних слів, оскільки мови постійно розвиваються і включають в себе все більше лексичних одиниць, а слова, які вже існували раніше, набувають нових значень. Найбільш коректним способом вирішення цієї проблеми традиційно вважається залучення контексту. Поняття «адекватний переклад» та «контекст» взаємопов'язані, тому він відіграє дуже важливу роль при перекладі. Саме від контексту залежить адекватність перекладу тексту та завдяки ньому визначається найбільш коректне значення слова. Таким чином, при перекладі завжди слід звертати увагу на контекст для найбільш адекватної передачі інформації, оскільки інтерпретація окремих фраз та слів не дає гарантії повністю зрозуміти зміст оригіналу. Адекватність перекладу слова може бути досягнута лише за наявності повного тексту чи його окремої частини.

1.1.1. Визначення терміну «контекст»

Термін «контекст» широко використовується в гуманітарних науках і в повсякденній мові. Поняття «контекст» вкоренилося в таких науках, як лінгвістика, соціальна антропологія, епістемологія, психологія та психолінгвістика, історія науки, історія філософії і багатьох інших. Відповідно можна сказати, що в цей термін вкладається різний сенс.

У сучасній лінгвістиці існує безліч визначень контексту. Наприклад, Б.А. Райзберг дає наступне визначення: «Контекст відносно закінчений уривок тексту, письмового

або усного мовлення, загальний зміст якого дозволяє встановити, уточнити значення і вживання слів і словосполучень, які в нього входять»[59, с. 54].

Т.Н. Гур'єва в роботі «Новий літературний словник» визначає контекст як «закінчений уривок в літературному творі, що містить цитату або вираз і дозволяє уточнити їх значення. В іншому випадку, вирвана з контексту цитата може мати зовсім інше значення і відрізнитися від початкового задуму автора»[30, с.130].

О.С. Ахманова наводить цілих два визначення поняттю контекст: "Контекст – 1) лінгвістичне оточення даної мовної одиниці; умови особливості вживання даного елемента в мові. 2) закінчений в смисловому відношенні відрізок письмового мовлення, що дозволяє встановити значення слова або фрази, що входить в нього»[9, с.153].

З.Г. Прошина стверджує, що контекст – це «текст, який знаходиться перед певним словом або виразом і відразу після нього, допомагаючи пояснити його значення»[58, с.148].

У своїх роботах М.М. Амосова пише про контекст, як про «словесне оточення, в якому вживається слово»[5, с.68].

Як вважає М. Пінкаль, майже всі вирази залежать у своєму змісті в тій чи іншій мірі від ситуації, в якій вони висловлюються. Таку ситуацію він називає «контекстом висловлювання».

Під терміном «мовний контекст» розуміється «фрагмент тексту або мови, що містить обране для аналізу мовне вираження або одиницю мови».

Мовний контекст багато в чому визначає семантичні характеристики виразів мови. Перш за все, це полягає в тому, що контекст зменшує або зовсім елімінує багатозначність виразу. Завдяки наявності контексту, він часто інтерпретується як однозначний.

1.1.2. Контекст і комунікація

Контекст знаходиться в нерозривному зв'язку з процесом комунікації. Ми живемо в світі комунікації, де більшу частину свого часу проводимо спілкуючись з іншими людьми. Комунікативний процес – це взаємодія між різними суб'єктами комунікації, при якому здійснюється обмін інформацією. Він включає динамічну зміну етапів формування, передачі, прийому і використання інформації в обох напрямках при взаємодії комунікантів. Комунікативний процес можна розглядати як обмін інформацією між людьми, а ціллю комунікативного процесу вважати усвідомлення і розуміння отриманої інформації, яку ми передаємо і отримуємо. Комунікація відводить контексту роль зняття багатозначності з будь-якої мовної одиниці, а також роль завершальної ланки у визначені сенсу відносно закінченого етапу комунікації.

Прийнято виділяти внутрішній та зовнішній контекст комунікації.

В якості внутрішнього контексту виступають сукупність фонових знань, ціннісні установки, культурна ідентичність та індивідуальні особливості людини. До цього контексту можна також віднести настрій, з яким комунікант вступає у бесіду і який задає психологічну атмосферу комунікації.

Зовнішній контекст комунікації складає час, сфера та умови спілкування. Для комунікації важливою обставиною є місце проведення комунікації, що є фоном комунікативного процесу. Так, наприклад, комунікант, що знаходиться на своїй території, відчувається комфортніше і краще орієнтується в просторі власної культури, ніж іноземець. Характер комунікації на робочому місці та вдома також відрізнятиметься через вплив особистісних факторів.

Також існує тимчасовий контекст комунікації. Тимчасовий контекст – це хронологічний період, у якому відбувається комунікативна ситуація. У різні періоди часу взаємини між учасниками комунікації складаються по-різному. За часом розрізняють такі види комунікації: одночасні, які відбуваються шляхом особистих

контактів по телефону, в мережі Інтернет у режимі online, і різночасні – решта комунікативних ситуацій.

Говорячи про комунікації між різними культурно-етнічними групами, слід враховувати різні особливості, починаючи від географічного положення до релігійних особливостей.

1.1.3. Важливість контексту при перекладі текстів

Контекст давно і широко використовується в практиці перекладу з однієї мови на іншу. Щоб адекватно передати зміст іноземного тексту іншою мовою, важливо вловити контекст.

Переклад представляє собою процес інтерпретації тексту на одній мові і створення нового еквівалентного тексту на іншій мові. В цілому можна сказати, що це процес створення нового тексту, опираючись на текст оригіналу. Переклад тексту на пряму пов'язаний з поняттям «контекст».

У сучасному світі інформація може бути представлена різними мовами, внаслідок чого необхідний переклад. Для правильної адаптації тексту потрібний контекст. Завдяки контексту спрощується більшість задач перекладу, зокрема лексичні і семантичні. Саме тому адекватність перекладу на пряму пов'язана з контекстом.

Використання коректних перекладацьких відповідностей є обов'язковою умовою для адаптації змісту тексту з однієї мови на іншу. Отже, щоб перекласти мовну одиницю вихідної мови, необхідно спочатку з'ясувати, у якому значення представлена одиниця оригіналу.

Завдяки розумінню мовної одиниці в контексті можна знайти її повну відповідність в мові, на яку здійснюється переклад, або ряд таких відповідностей, з яких є можливість зробити вибір і виділити найбільш влучне слово для перекладу.

Так як контекст грає найважливішу роль при розкритті значення слова, його використання все частіше з'являється в сучасних словниках. Завдяки новим

технологіям ці словники можуть бути і в електронному вигляді, що дозволяє за лічені секунди знайти всі варіанти значення слова або виразу залежно від контексту.

Для сприйняття текстів необхідні спеціальні знання того чи іншого значення окремих слів чи поєднань. Тобто для правильної інтерпретації необхідне таке поняття як пресупозиція. За визначенням Г.В. Колшанського, пресупозиція – це «спосіб семантичного аналізу тексту, що розкриває зазначені зв'язки між висловлюваннями і ґрунтується на певних припущеннях та прогнозуванні семантики слів, словосполучень та речень, що входять до тексту»[43, с.93].

У психології є гіпотеза про те, що зміст семантичної категорії здебільшого задається деяким базовим для неї тематичним контекстом, який за певних умов може бути закріплений у системах довготривалого зберігання знань подібно до того, як у такого роду системах представлено загальний зміст семантичних категорій, отже, контекст також є категорією. Таким чином контекст дуже важливий для розуміння змісту всього тексту. Контекст треба розглядати у всіх типах тексту та обов'язково враховувати його при перекладі. В.А. Карпов зазначає, що «контекст створює доречність слова у тексті, а також його відповідність жанру, експресивність, розвиває здатність образно бачити ситуацію. При комунікативній взаємодії контекст перетворює значення на сенс. Контекст дає можливість розширювати чи звужувати коло потенційних значень, як окремих слів, і фрагментів дискурсу»[39, с.72]. Усе це дає підстави зробити висновок, що контекст – найважливіший чинник, який впливає на коректне розуміння тексту та адекватність його перекладу.

Великий вплив на адекватність перекладу має вид контексту. Лінгвісти висувають два такі види: вузький (мікроконтекст) та широкий (макроконтекст).

Мікроконтекст є найближчим оточенням того чи іншого слова або будь-якої іншої мовної одиниці; речення та словосполучення, членом яких є одиниця перекладу. Проте, як зазначає Г.В. Колшанський, словосполучення не може бути самостійним рівнем мови, воно може існувати лише умовно, оскільки утворює фрагмент цільного

висловлювання[43, с.136]. Отже, мікроконтекст є важливою умовою для коректного сприйняття речення та тексту загалом.

Мікроконтекст зіставляється з лінгвістичним контекстом, який, у свою чергу, протиставляється екстралінгвістичному або ситуативному контексту, що спирається на загальні та фонові знання. Лінгвістичний контекст включає мовленнєве оточення елемента тексту. Існує думка, що цей вид контексту ділиться додатково на лексичний, граматичний і змішаний (лексико-граматичний).

Лексичний контекст являє собою сукупність конкретних лексичних одиниць, слів чи стійких словосполучень, серед яких зустрічається ця одиниця. При лексичному контексті значення одиниці перекладу визначається лексичним значенням слова-індикатора. При граматичному контексті у ролі слова-індикатора виступає граматична функція слова.

Тобто такий контекст становить можливе словесне оточення слова, яке розглядається лише на рівні частин мови. Варто зазначити, що лексичний та граматичний типи контексту співвідносяться як узагальнене, конкретне. Вони являють собою конкретні лексичні одиниці (лексичний контекст) або класи (граматичний контекст), тобто все, що оточує те чи інше слово в процесі промови, передує цьому слову або слідує за ним.

Найчастіше для правильного вибору обсягу значення багатозначного слова використовується саме змішаний чи лексико-граматичний тип контексту, оскільки у процесі перекладу враховуються і граматичні, і лексичні індикатори.

Протилежним мікроконтексту є макроконтекст. Широкий контекст немає рамок і виходить за них. Макроконтекст являє собою абзац або навіть цілий текст. Вузкий контекст виступає як спосіб розуміння тексту і відіграє велику роль у розмежуванні полісемії.

Широкий контекст спричиняє адекватне сприйняття тексту і дуже важливий у тому випадку, коли найближчі мовні одиниці (слова тощо) не пропонують усіх варіантів інтерпретації, а також коректності первинного сприйняття. Отже,

макроконтекст створює загальний зміст. Як зазначає Л.С. Бархударов, «точні рамки такого контексту вказати не можна, бо це може бути контекст групи речень, абзацу, розділу чи навіть цілого твору»[15, с.57].

Макроконтекст виступає як компенсуючий фактор, який забезпечує адекватність сприйняття прихованої й у тому числі завуальованої інформації. Він передбачає наявність пресуппозиції як знань комуніканта, за допомогою яких можна цілком сприймати існуючий сенс висловлювання.

Поряд з вище переліченими контекстами виділяється ще один вид контексту. Екстралінгвістичний контекст передбачає інформацію, «що виходить за межі лінгвістичного оточення слова (обстановку, час і місце, до якого відноситься висловлювання), а також будь-які фактори реальної дійсності, знання яких допомагає правильно інтерпретувати значення мовних одиниць у висловлюванні»[39, с.175].

Незважаючи на деякі загальні риси, властивості макро- та мікроконтексту досить відрізняються. Мікроконтекст застосовується під час розгляду окремих речень, абзаців. Тобто, такий контекст спрямований на передачу всіх тонкощів тексту, пошуку сенсу в окремих частинах. Макроконтекст ж грає роль під час розгляду цілого тексту, щоб скоригувати первинне сприйняття прочитаної чи почутої інформації, тексту.

Т. Слама-Казаку висуває позицію слухача і запроваджує поняття «імпліцитний контекст». Імпліцитний контекст не є яскраво вираженим контекстом. Він створюється на основі уявлень, фонових знань комунікантів в усному мовленні та читача в писемному. Такий контекст включає в собі всі лінгвістичні пресуппозиції цієї комунікативної ситуації, знання учасників розмови один про одного, пам'ять минулих мовних взаємодій.[61, с.83] Іншими словами, імпліцитний контекст вибудовується на основі думки комунікантів або конкретної людини про щось.

Експліцитний контекст є протилежністю імпліцитного, оскільки є виражається вербальними і невербальними засобами. Простіше кажучи, це такий набір уявлень про дійсність, що стосується очевидних властивостей світу.

Так як текст може розгортатися лінійно, можна виділити «лівосторонній» та «правосторонній» види контексту. Під "лівим" контекстом розуміється його попереднє мовне оточення, тобто ті слова, які стоять перед цим словом. Такий вид контексту грає значну роль в первинному сприйнятті тексту, оскільки «він передбачає сприйняття значення цього слова, активізує мовну здогадку, та призначений для диференціації значень багатозначних слів»[61 с.115].

«Правосторонній» контекст утворюється не лише з найближчого мовного оточення, але також може поширюватись на значні уривки тексту. Таким чином, підставою такої класифікації є розташування контексту щодо аналізованої одиниці тексту.

Не менш значущим є розподіл контексту на горизонтальні та вертикальні види контексту. Діяльність О.С. Ахманової та І.В. Гюббенет горизонтальний контекст є «мовним оточенням даної мовної одиниці ... і взагалі закінчений у сенсовому відношенні відрізок писемного мовлення, що дозволяє встановити значення слова чи фрази, що в нього входить».

Вертикальний контекст визначається як «історико-філологічна інформація, об'єктивно закладена у літературному творі»[10, с.99]. Варто зазначити, що визначення горизонтального виду контексту збігається з визначенням мовного контексту, а також із контекстом ситуації. Мовний контекст сприймається як якесь мовне оточення, у якому використовується якась одиниця мови. Визначення вертикального контексту умовно співвідноситься із культурним контекстом.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, можна дійти висновку, що класифікація контекстів представляє собою деякі опозиції: вузький контекст/мікроконтекст – широкий контекст/макроконтекст, власне лінгвістичний контекст – екстралінгвістичний контекст, імпліцитний контекст – експліцитний контекст, лівосторонній контекст – правосторонній контекст, вертикальний контекст – горизонтальний контекст, контекст ситуації – контекст культури.

1.2. Інформативність мовних одиниць

Одиниця мови – це відрізок мови, який регулярно відтворюється як певна єдність змісту і виразу. Є такі одиниці мови: фонетична (фонема), морфологічна (морфема), синтаксична (речення і словосполучення), лексична (слово), фразеологічна (стійкий вираз).

Кожна одиниця мови має певний зміст і потенційно несе у собі деяку кількість інформації. Обсяг інформації залежить від величини, характеру та незалежності одиниці тексту. Інформативність, за твердженням І.Р. Гальперіна, – це категорія мови, тому постає питання розуміння інформативності мовних структур та інформативності мовних одиниць тексту - словосполучення, слова [26, с.69].

Інформація, що міститься в слові, може поступово втрачати свою цінність і значення. Існує й інше явище. Синонімічність у тексті здатна розширити та доповнити другорядною ознакою основне поняття, яке несе слово. Однозначно розцінюється і роль контексту, слово в ньому набуває іншого значення.

Здатність слова реалізовувати у висловлюванні одне й більше значень одночасно, говорить про його інформаційний ресурс, про ресурс мінімальної інформативної одиниці висловлювання.

Інформативність конкретної одиниці – слова, словосполучення, що називається мінімальною інформативною одиницею тексту, може аналізуватися з позиції абсолютної інформативності та відносної інформативності. Абсолютною інформативністю наділені ті слова, які містять незаперечну інформацію. До них належать терміни, цифрові позначення, що зумовлені темою тексту. Відносну інформативність мають слова, які входять до семантико-синтаксичної конструкції і розширюють свої значення під тиском контексту або мовної ситуації. Ці слова стають ключовими, інформативними маркерами.

Зміст мовної одиниці – це сукупність ознак (основних і похідних, провідних і другорядних, постійних і змінних, що закономірно виявляються та випадкових) поняття, яке виражене цією одиницею.

Інформативність мовної одиниці – міра змісту цієї одиниці у конкретній реалізації [26, с.78]. Слово та інші одиниці мови, переробляючи зміст у інформацію, стають одиницями мови. Отже, інформація, виражена засобами мовного коду – це категорія мовлення, а не мови. Комбінаторність одиниці мови може забезпечити відому частку інформації поверх тої, що міститься у змісті цієї одиниці. Але й сама комбінаторність дає таку різноманітність реалізацій змісту, що може бути значною і без розширення цього змісту.

1.3. Поняття фразеології і її основних одиниць

Існує вузьке та широке розуміння того, що таке фразеологія. У вузькому розумінні фразеологія – це та область, яка пов'язана з лексикографічною розробкою фразеологізмів, а стійкі словосполучення, що були реченнями та які не входять у словники. А у широкому розумінні фразеологія сприймається з погляду історичного контексту. В цьому випадку до складу фразеологізмів включається все: крилаті фрази, фразеологізми-речення, різні типи стійких поєднань і т.д.

До прихильників широкого розуміння і трактування фразеології належать такі вчені, як В.Л. Архангельський, А.К. Кунін, Н.М. Шанський, І.І. Чернишова та інші. У деяких аспектах академік В.В. Виноградов також був прихильником цієї точки зору. До прибічників вузького розуміння фразеологізмів відносяться такі вчені, як А.І. Молотков, В.Н. Телія та інші.

Фразеологія – це сукупність стійких виразів і мовних зворотів, які властиві будь-якій мові, мові того чи іншого письменника, а також окремим творам літератури. Крім того, можна сказати, що це стійке поєднання слів, що виражає цілісне значення і за функцією співвідноситься з окремим словом.

Іншими словами, комплекс або сума різних за характером значень та структура фразеологічних одиниць і складає фразеологічний склад мови, що змінюється з часом, з розвитком суспільства, з появою нових технологій та збільшенням (або зменшенням) словникового складу мови.

Говорячи про фразеологізми, окремо слід взяти до уваги фразеологічні одиниці. За визначенням даним А. М. Бабкіним, фразеологічні одиниці – це лексично неподільні, цілісні за значенням словосполучення, що відтворюється у вигляді готової мовної одиниці. Тобто, на відміну від вільних оборотів, для фразеологічних одиниць характерний суворо закріплений порядок слів і в мовленні вони відтворюються повністю, а їх компоненти не можна вільно видозмінювати чи міняти місцями. Крім того, фразеологічні одиниці завжди вживаються у переносному значенні [12, с.108].

Більшість фразеологічних одиниць беруть свій початок у народній мові. Як вже було згадано раніше, вони використовуються в різних сферах діяльності людини, внутрішній зміст фразеологізмів відображає різні сторони життя людей: фразеологізми використовуються для надання мові емоційної виразності, для вираження емоційного стану людини (страх, розпач, суперництво, радість, життєвий досвід та ін.). Вони представляють такий мовний пласт, у якому зосереджена народна мудрість, результати всього культурного досвіду народу. Вони утворюються вільним поєднанням слів, але використовуються у переносному значенні. З часом перше значення втрачається, забувається і, таким чином, поєднання стає стійким [56, с.26].

Єдиного підходу до визначення фразеологізму немає. Визначення, яке носить загальний характер, дав фразеологізм Ш. Баллі: на його думку, «поєднання, що міцно увійшли в мову, називаються фразеологічними зворотами [76, с.160].

А.В. Кунін визначає фразеологічні одиниці так: «це стійке поєднання лексем з повністю або частково переосмисленим значенням» [47, с.63]. А.М. Бабкін звертає увагу на те, що «фразеологічна одиниця емоційно забарвлює той зміст, носієм якого вона є, уподібнюючись тим лексемам, які не стільки називають предмет, процес або

явище, скільки живописують або «обзивають» їх, тобто характеризують і виявляють ставлення того, хто говорить до об'єкта мови» [12, с.116].

За відсутності конкретного та єдиного визначення фразеологізмів, відповідно, немає і єдиного погляду на склад таких одиниць у мові, тобто не можна виділити, що слід відносити до фразеологічних одиниць. Так, одні дослідники (Л.П. Сміт, В.П. Жуков, В.Н. Теля, Н.М. Шанський) включають до складу фразеології стійкі словосполучення, а інші, серед яких М.М. Амосова, А.М. Бабкін, А.І. Смирницький, навпаки, вважали, що до складу фразеології входять лише певні групи фразеологізмів. Наприклад, академік В.В. Виноградов та деякі інші лінгвісти не відносили до складу фразеології прислів'я, приказки, крилаті фрази, визначаючи їх як відмінні за своєю семантичною та синтаксичною структурою від фразеологізмів. На думку В. В. Виноградова прислів'я та приказки мають структуру речення, а тому не є семантичними еквівалентами слів[21, с.54].

Беручи до уваги все вище сказане, фразеологізми чи фразеологічні одиниці – досить складне мовне явище, яке може бути охарактеризовано з різних сторін, і стає очевидним, що підходи до класифікації фразеологізмів і фразеологічних одиниць можуть бути різними.

1.3.1. Категоріальні ознаки фразеологізму

При визначенні фразеологізму у вітчизняній науці про мову існує традиція виходити з аналізу її загальних та категоріальних ознак. Різні вчені як найважливіші критерії фразеологічних одиниць називали стійкість, відтворюваність, цілісність значення, неперекладність іншими мовами, можливість структурних варіантів і новоутворень. Деякі дослідники висували інші критерії фразеологічності: метафоричність (Б.А. Ларін, А.М. Бабкін), еквівалентність і синонімічність слову (В.В. Виноградов), образність (А.І. Єфімов, А.Г. Руднєв), акцентологічне оформлення компонентів (Н.М. Шанський), експресивність (В.М. Мокієнко).

З усіх властивих фразеологізму властивостей вчені намагалися виявити категоріальні ознаки, що дозволяють визначити його як особливий лінгвістичний знак, відмінний від інших – слів, словосполучень, речень. В.Г. Гак фіксує такі категоріальні ознаки фразеологічних одиниць:

- структурні (фразеологічні одиниці складаються більш як із одного слова);
- семантичні (фразеологічні одиниці ідіоматичні, тобто характеризуються переосмисленням компонентів);
- функціональні (фразеологічні одиниці стійкі).

Відсутність хоча б однієї з цих ознак щодо фразеологічної одиниці на думку вченого, може призвести до «появи іншої лексичної категорії: лексичної метафори, аналітичного неідіоматичного поєднання, індивідуально-авторської мови» [25, с.79].

У Великому енциклопедичному словнику «Мовознавство» наводяться такі категоріальні ознаки фразеологізму: переосмислення лексико-граматичного складу, стійкість та відтворюваність.

Розглянемо ці критерії докладніше. Основна різниця між фразеологізмом і вільним словосполученням з одного боку і словом – з іншого, пов'язана з лексико-семантичним аспектом характеристики фразеологічної одиниці. Прибічники вузького розуміння фразеології (Н.Н. Амосова, В.П. Жуков) семантичну сутність фразеологізму вбачають у цілісності його значення, тобто у не виводимості значення цілого із значень його компонентів.

Є.А. Іваннікова стверджує, що афоризми, крилаті слова та паремії не можуть входити у фразеологію, оскільки їх смисловий зміст впливає зі значень складових їхніх слів. Представники широкого розуміння фразеології (Н.М. Шанський, В.Л. Архангельський, О.С. Ахманова та ін.) дотримуються думки, що для фразеологізмів «характерно власне значення, незалежне від значень складових їх компонентів навіть тоді, коли це значення відповідає сумі значень компонентів»[36, с. 65]. Існує досить поширена думка, що цілісність значення застосовується не до всіх структурно-

семантичних груп фразеологічних одиниць; семантичну цілісність мають вільні поєднання слів та деякі стійкі нефразеологічні поєднання [67, с.87].

Розробки у галузі фразеологічної семантики та теорії номінації (В.Г. Гак, В.П. Телія, Н.Ф. Алефіренко) дозволили експлікувати шукану ознаку. Йдеться про переосмислення лексико-граматичного складу фразеологічних одиниць. Дослідники фразеології іноземних мов використовують інший термін – «семантичне перетворення компонентів фразеологічних одиниць» (А.Г. Назарян, І.І. Чернишева), під яким розуміється «будь-яка невідповідність між планом змісту та планом вираження даного стійкого поєднання та значенням його прототипу – актуальним, колишнім чи можливим». З вище перелічених чинників, вченими було виділено універсальні категоріальні ознаки. До них належать:

- відтворюваність (фразеологізми не виникають у процесі спілкування, а відтворюються як готові цілісні одиниці);
- ідіоматичність (смілова нерозкладність фразеологізмів на окремі складові);
- стійкість (відносно стабільне вживання поєднання слів);
- фіксований порядок проходження фразеологічних компонентів (порушення даного порядку позбавляє сенсу одиницю і порушує його структуру, а також ускладнює його розуміння).

1.3.2. Основні типи фразеологізмів та підходи до їх класифікації

Як вже було сказано єдиного визначення фразеологізмам досі немає. Як результат, єдиного погляду на те, що слід відносити до фразеологізмів, також немає. Отже, відсутня і єдина класифікація фразеологізмів та фразеологічних зворотів. Різні вчені за основу класифікації брали різні ознаки. У силу того, що фразеологізми мають диференційовані властивості, будь-яке з них може стати предметом докладного дослідження та класифікаційного поділу.

На думку О. Есперсена при систематизації мовних одиниць «враховувати треба все: і форму, і функцію, і значення» [32, с. 404]. На сьогоднішній день в сучасній лінгвістиці існує безліч підходів до класифікації фразеологізмів і фразеологічних одиниць. Залежно від того, яку саме ключову ознаку поділу фразеологізмів на ту чи іншу групу вкладали лінгвісти, було створено різні класифікації фразеологізмів.

Наприклад, у вітчизняній фразеології існує кілька типів типологізації фразеологічних одиниць:

- семантична (В.В. Виноградов),
- структурна (Н.М. Шанський, А.І. Смирницький),
- історична (Б.А. Ларін),
- стилістична (Н.М. Шанський, В.Н. Теля)

Фразеологічні одиниці класифікуються з точки зору їх складу, походження (Н.М. Шанський), видової залежності (В.Л. Архангельський), фразеологічної аплікації (В. П. Жуков) тощо.

Першу класифікацію фразеологічних одиниць було запропоновано у 1909 році швейцарським лінгвістом французького походження Шарлем Баллі, який вважається родоначальником теорії фразеології. У своїй роботі «Французька стилістика» він виділив 4 типи словосполучень:

1. вільні словосполучення (поєднання, позбавлені стійкості, що розпадаються після їх утворення);
2. звичні поєднання (словосполучення із відносно вільним зв'язком компонентів, що допускають деякі зміни);
3. фразеологічні ряди (групи слів, у яких два поняття зливаються майже в одне);
4. фразеологічні єдності (поєднання у яких слова втратили своє значення і виражають єдине нерозкладне поняття. Подібні поєднання не допускають перегрупування компонентів) [13, с.156].

Потім Ш. Баллі переглянув свою концепцію і дійшов висновку, що звичні поєднання та фразеологічні ряди є лише проміжними типами поєднань, таким чином залишивши лише 2 типи, які являли собою вільні поєднання та фразеологічні єдності.

Наступну класифікацію запропонував у 1936 році професор, доктор філологічних наук С.І. Абакумов, який розглядає фразеологічні одиниці з погляду етимології, структури та семантичної злитості. Однак така класифікація була визнана невдалою, тому що, як вважав М.М. Шанський, у цій класифікації «не враховується вся наявна різноманітність фразеологізмів з одного боку, і не витримується єдиний принцип розподілу – з іншого» [76, с.90].

Академік В.В. Виноградов запропонував свою класифікацію, маючи як опору праці та дослідження А.А. Шахматова та інших вчених лінгвістів. Його класифікація на сьогоднішній день найбільш застосовна і поширена. За основу класифікації взято принцип семантичної злитості.

Класифікація В.В. Виноградова являє собою перероблену класифікацію Ш. Баллі. За ступенем семантичної злитості компонентів та за ступенем мотивованості їх значень В.В. Виноградовим виділяються три типи фразеологічних одиниць:

1. фразеологічні зрощення;
2. фразеологічні єдності;
3. фразеологічні поєднання;

Фразеологічні єдності також «семантично неподільні і теж є виразами єдиного цілісного значення, але в них цілісне значення мотивовано, воно є похідним і виникає зі злиття лексичних компонентів» [23, с.77]. Тобто це мотивовані і похідні одиниці, які виступають потенційними еквівалентами слів.

В.В. Виноградов наголошує на різних групах виникнення даних одиниць: синтаксична спеціалізація фрази, наявність експресивних відтінків значення, вживання її в строго фіксованій граматичній формі, перехід «цілісних словесних груп» термінів за законом функціональної семантики в «побутову мову». Фразеологічні єдності мають 4 ознаки:

- 1) переносне, образне значення, що створює нерозкладність фразового поєднання, яке може в деяких випадках лише відчуватися і передчуватися, а не безпосередньо сприйматися і розумітися;
- 2) експресивність;
- 3) жоден із елементів не можна замінити синонімом;
- 4) семантично можна замінити лише всю єдність.

На думку Виноградова, фразеологічні поєднання являють собою «тип фраз, утворених реалізацією невірних значень слів». Тобто це одиниці, в яких один із компонентів має вільне, а інший фразеологічно пов'язане значення, обмежене вузьким колом словесних зв'язків. Це найбільший розряд фразеологічних одиниць.

У фразеологічному поєднанні значення лише одного зі слів сприймається як значення пов'язане. Це слово і є прикметою словосполучення. В.В. Виноградов називає таке слово стрижневим.

Погляди академіка у галузі фразеології викликали критичні зауваження низки вчених. Наприклад, на думку Н.Н. Амосової, не завжди можна розмежувати зрощення та єдності. Ця найважча проблема досі не має вирішення, хоча його пошуки активно ведуться.

Крім цього, критику викликає широкий різноманітний склад категорії фразеологічних єдностей, що включає технічні та наукові терміни, крилаті вирази, каламбури, літературні цитати, прислів'я та приказки.

Н. М. Шанський спирався на роботи В. В. Виноградова та Ш. Баллі, додавши ще один клас до вже існуючих класифікацій. Його підрозділ фразеологізмів на певні групи представлений такими компонентами:

- 1) фразеологічні зрощення;

Це лексично неподільні словосполучення, значення яких не визначаються значенням окремих компонентів, що входять до них. З погляду сучасної мови, такі висловлювання найчастіше стають незрозумілими до сприйняття.

- 2) фразеологічні єдності;

До цього типу належать стійкі словосполучення, цілісне значення яких мотивовано значеннями їх компонентів. Одна з їх характерних ознак – образність.

3) фразеологічні поєднання;

До цього типу належать такі звороти і словосполучення, загальне значення яких залежить від складових компонентів, а інше – пов'язане значення.

4) фразеологічні вирази.

Деякі вчені виділяють цей пласт в окрему групу фразеологічних одиниць, вважаючи, що до цього пласту відносяться тільки обороти з буквального значенням компонентів, що входять до нього, а також стійкі за складом і вживанням фразеологічні одиниці, які не тільки є семантично членованими, але і повністю складаються зі слів із вільним значенням.

До них можна віднести прислів'я та приказки, що використовуються лише у прямому значенні. Нині до складу четвертого типу фразеологічних одиниць входять стійкі фрази різних структурних типів, які мають різні семантичні функції (паремії, крилаті фрази, фрагменти художніх текстів, формули вітання тощо).

Залежно від семантики, морфологічних властивостей та синтаксичної функції фразеологізму у реченні прийнято розрізняти такі типи фразеологічних одиниць, а також властиві їм загальні (категоріальні) та приватні граматичні значення (за їхньою співвідносністю з різними частинами мови), згідно з класифікацією А.І. Молоткова:

1) субстантивні (або іменні)

Такі фразеологічні одиниці, як і іменники, мають загальне значення предметності, оскільки співвідносяться з іменниками.

2) ад'єктивні.

При їх співвіднесенні з прикметниками мають загально граматичне значення ознаки, якісної характеристики особи або предмета.

3) дієслівні.

Співвідносяться з дієсловами, тому мають загальне позначення дії як процесу.

4) адвербіальні.

Мають категоріальне значення ознаки дії або іншої ознаки і мають обставинну семантику.

- 5) вигуківі
- б) модальні.

Як і модальні слова, вигуки мають загально граматичне значення, яке пов'язане з вираженням модальності, тобто. відношення до дійсності.

Деякі дослідники (В.Т. Бондаренко) виділяють так звані предикативні фразеологічні одиниці, що співвідносяться зі словами категорії стану. Слід зауважити, що наявність або відсутність у складі фразеологічних одиниць компонентів, співвідносних з тією чи іншою частиною мови, не може бути підставою для віднесення фразеологічної одиниці до того чи іншого розряду.

Шлях перетворення вільного словосполучення на стійку фразеологічну одиницю простежив Б.А. Ларін. На його думку, виникнення фразеологізмів є процесом тривалим і поступовим. Його історична класифікація, що відображає динаміку розвитку ФЕ, включає три розряди:

- 1) змінні словосполучення;
- 2) метафоричні словосполучення;
- 3) ідіоми (фразеологізми у вузькому значенні).

І.С. Торопцев та Ю.Я. Бурмистрович вважають інакше. На їх думку фразеологічна одиниця утворюється у мові досить швидко, оскільки їх творцем виступає окрема людина. В. П. Жуков зазначає, що фразеологізми виникають у процесі мовлення відразу як okazіональні фразеологічні одиниці, а потім стають загальновживаними.

Ще одна класифікація була представлена лінгвістом А.І. Єфімовим. Її він описав у своїй праці «Про мову художніх творів». Вона розглядалася з погляду стилістики. В ній виділяються такі типи фразеологічних одиниць:

- 1) нейтральні (міжстильові);
- 2) книжкові;
- 3) розмовні;

4) просторічні, жаргонні і т.д.

Нейтральні фразеологічні одиниці є основою стилістичної диференціації фразеологічних одиниць інших мовних стилів. Нейтральні фразеологічні одиниці не позбавлені емоційно-експресивних властивостей, але володіють ними меншою мірою, ніж фразеологічні одиниці інших типів.

Розмовні, просторічні та жаргонні фразеологічні одиниці, що функціонують у розмовно-побутовому, художньому та газетно-публіцистичному стилях, мають знижене стилістичне забарвлення, вони відрізняються високою експресією, яскравою метафоричністю, образністю. Вони вносять у мову відтінок невимушеності, простоти, тому їх вживання передбачає особливо близькі відносини між тими, хто спілкується.

Книжкові фразеологічні одиниці, які вживаються в строго нормованій літературній мові, в публіцистичних, наукових та художніх творах, відрізняються підвищеним експресивно-стилістичним забарвленням, набувають урочистого, поетичного, патетичного та інших стилістичних відтінків. Серед книжкових фразеологічних одиниць виділяються фразеологічні історизми та архаїзми, що використовуються в тексті/мовленні з певною художньо-виразною та образотворчою метою для створення мовного колориту епохи або комічного ефекту. Проаналізувавши все вище сказане, можна дійти висновку, що є безліч різних класифікацій, вона залежить від того, яка класифікаційна ознака чи компонент розглядається і береться за її основу.

1.3.3. Основні функції фразеологічних одиниць

На думку А. В. Куніна, частина функцій для фразеологізмів є постійною (тобто вони належать до будь-яких фразеологічних одиниць та оборотів, незалежно від умов їх вживання), а частина носить варіативний характер (тобто ці функції властиві для певної частини фразеологічних одиниць) [45, с.320].

До постійних належать такі функції:

1) комунікативна;

- 2) пізнавальна;
- 3) номінативна.

Під комунікативною функцією розуміється те, як людина спілкується, за допомогою чого вона це робить, тобто, виконуючи цю функцію, фразеологізми виступають у ролі засобу спілкування чи повідомлення інформації. Однак варто пам'ятати різницю між спілкуванням та повідомленням інформації: спілкування передбачає участь у діалозі (або розмові) обох сторін, а також взаємний обмін думками, тоді як повідомлення інформації – це передача інформації з одного боку, без зворотного зв'язку з читачем чи слухачем [34, с.92].

Пізнавальна функція (у деяких джерелах називається когнітивною) – опосередковане свідомістю соціально-детерміноване відображення об'єктів реального світу, що сприяє їхньому пізнанню [57, с.191]. Соціальна детермінованість проявляється так: фразеологічні одиниці створюються окремими індивідами, у цей час ці індивіди є частиною суспільства. Відповідно, пізнання, тобто виконання пізнавальної функції, можливо лише спираючись на попередній досвід.

Номінативна функція – це співвіднесеність фразеологізмів з об'єктами реального світу, включаючи ситуації, а також заміна цих об'єктів у мовній діяльності їх фразеологічними найменуваннями [60, с.89]. Для номінативної функції фразеологізмів характерне заповнення лакун у лексичній системі мови. Це властиво більшості фразеологізмів, оскільки вони не мають лексичних синонімів.

До варіативних функцій, на думку А. В. Куніна, відносяться:

- 1) волонтактивна;
- 2) дейктична;
- 3) результативна

Волонтактивна (від лат. *Voluntas* - воля) – функція, пов'язана з волевиявленням того, хто говорить.

Дейктична. Ця функція здійснюється при вказівці на просторову або тимчасову локацію дії, явища, події щодо точки відліку, релевантності інформації щодо тієї чи

іншої мовної ситуації [71, с.132]. Залежно від точки відліку, якою може бути людина, місце або час, виділяються три типи дейксису (вказівка як значення або функція мовної одиниці, що виражається лексичними та граматичними засобами): особистий, просторовий та часовий.

Результативна. Висловлює причину, через яку сталася дія або стан, виражений фразеологізмом [12, с.79].

Крім перелічених вище функцій, лінгвісти до найважливіших функцій мови відносять також прагматичну функцію. Тобто, при здійсненні цієї функції відбувається цілеспрямований вплив мовного знака на адресата [12, с.81].

Прагматична функція є у всіх текстів і будь-яких висловлювань, оскільки кожен із цих аспектів несе у собі певний посил і зміст для читача і слухача. З використанням фразеологізмів посилюється прагматична функція тексту чи його частини – контексту.

А.В. Кунін виділяв такі різновиди прагматичної функції:

- 1) стилістичну;
- 2) кумулятивну;
- 3) директивну;
- 4) резюмуючу

Стилістична функція – це особлива цілеспрямованість мовних засобів задля досягнення стилістичного ефекту, при якій зберігається загальний інтелектуальний зміст висловлювання. Ця функція реалізує у тексті конотативні, контекстні функції фразеологізму, тоді як у мові є лише стилістичне забарвлення. Таке забарвлення допомагає виявити зіставлення фразеологізму із його змінним прототипом.

Кумулятивна функція властива прислів'ям та приказкам. Це узагальнення життєвого досвіду народу, а реалізується вона у мові як порада, застереження та ін. [70, с.160]. З цією функцією тісно пов'язана функція директивна (безпосередньо керуюча, спрямовуюча, що впливає, а в окремих випадках і виховує та формує особистість).

Резюмуюча функція – коротке підбиття підсумків, або резюме, попередніх дій. Вона також властива багатьом прислів'ям та приказкам.

Інші лінгвісти розділяють точку зору про те, що прагматична функція, крім представлених вище, також включає симптоматичну і сигнальну функції. Симптоматична функція реалізується через опис подій, речей, і навіть вираз почуттів. Призначення сигнальної функції – викликати в читача чи слухача певні емоції, поведінку, оцінку ситуації [75, с.27].

М.В. Поліщук вважає, що також до функцій фразеологізмів слід відносити компенсаторну. Вона здійснюється через вигуківі фразеологічні одиниці і вказує на сильний емоційний стан (хвилювання) того, хто говорить, коли він може виражати свою мову тільки через вигуківі фразеологізми замість цілих реплік і пропозицій [2, с.54].

І.І. Чернишова вважає, що також можна виділяти текстоутворюючу (контекстоутворюючу) функцію фразеологічних одиниць, іншими словами – здійснення стилістичних властивостей даних мовних знаків, які дозволяють їм, поряд з лексичними та граматичними засобами мови, бути сполучними фрагментами та частинами тексту. [75, с.34].

Усі останні функції належать до узуальних, тобто, функцій додаткового сенсу. Таким чином, на основі всього перерахованого вище, можна зробити висновок про те, що до основних функцій фразеологічних одиниць слід відносити:

- 1) комунікативну;
- 2) пізнавальну;
- 3) прагматичну;
- 4) номінативну;
- 5) волюнтативну;
- 6) дейктичну;
- 7) результативну.

1.3.4. Лінгвокультурологічний аспект вивчення фразеологізмів

Лінгвокультурологічний підхід у мовознавстві останнім часом набув значної популярності. Його актуальність визначається тим, що в рамках цього підходу є можливість розгляду різних аспектів національно-культурної специфіки будь-якої мови у дослідженнях лексики та ідіоматики, а також національних концептів мов та культур. Сучасна фразеологія одна із об'єктів лінгвокультурології, досліджує «перш за все, комунікативні процеси і зв'язок використаних в них мовних виразів та синхронно діючим менталітетом народу» [68, с.218].

Утворившись на стику таких гуманітарних областей дослідження як культурологія та лінгвістика, лінгвокультурологія стала стрімко розвиватися наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть. Термін «лінгвокультурологія» виник у зв'язку з дослідженнями А.А. Потебні, Н. Д. Арутюнової, В. В. Воробйова, В. А. Маслової, В. Н. Телія та інших вчених. В центрі уваги цієї науки перебуває людина і її діяльність у мовній та мовленнєвій областях.

Однією із основних категорій лінгвокультурології є поняття мовної особистості. Людина розглядається як носій та відтворювач мовлення та мови. Крім цього, під мовною особистістю розуміється «сукупність особливостей вербальної поведінки людини, яка використовує мову як засіб спілкування» [66, с.48]. Людина існує у просторі культури, що відображається у мові в різних сферах діяльності (побутової, наукової, військової тощо.). Ю. Н. Караулов вважає, що один з основних аспектів мовної особистості – національна складова та стереотипи, що відносяться до народу-носія цієї мови.

Також до однієї з найважливіших проблем лінгвістики вчені відносять вивчення картини світу – уявлення людини про світ як про сукупність світоглядних знань, відображених у людській свідомості, які передаються і фіксуються за допомогою мови. Звідси випливає, що якщо світ – це людина і область взаємодії його з природою, то картина світу – «результат переробки інформації про середовище та людину» [72,

с.5].Картина світу формує ставлення людини до природи та середовища, що її оточує, до самої себе, ставлячи перед собою цілі та створюючи норми поведінки, якими вона слідує.

Оскільки мова несе в собі історичний та соціально-значущий досвід суспільства, а також специфіку тієї чи іншої мови, певні стереотипи, риси, властиві мові, формують мовну картину світу у її носіїв. Таким чином, у лінгвістиці вирішується проблема відображення картини світу за допомогою мови.

Кожен народ по-своєму відноситься до різних соціальних, політичних, побутових, природних та інших явищ, що не може не позначитися на мові та сприйнятті людьми мовної картини світу. В. Гумбольдт у своїх працях пише: «Різні мови є для нації органами їхнього оригінального мислення та сприйняття» [29, с.324]. У своїх роботах В.А. Маслова пише: «Мова найтіснішим чином пов'язана з культурою: вона проростає в ній, розвивається в ній і виражає її» [51, с.9].

Підсумовуючи все вищесказане, можна дійти висновку, що мова – це свого роду засіб накопичення і поширення культурної інформації, має велике значення не тільки для носіїв мови.

Проблема вивчення культури мови дуже тісно пов'язана з фразеологічним ладом конкретної мови та завжди привертала увагу вчених та лінгвістів. Фразеологічні одиниці відображають процес розвитку культури народу, фіксують і передають поколінням культурні установки та стереотипи, що є за своєю структурою процесом досить тривалим. Проблема вивчення фразеологічних одиниць порушувалася і розглядалася у роботах таких вітчизняних та зарубіжних учених-лінгвістів, як В.В. Виноградов, Л.П. Сміт, А.В. Кунін, У. Вайнрайх, І.Р. Гальперін, Р.Н. Попов та багатьох інших.

1.3.5. Джерела походження фразеологічних одиниць

Фразеологічний склад мови безперервно зростає, тому питання походження фразеологічних одиниць завжди цікавили і цікавтимуть дослідників. Така пильна увага привела до виділення самостійно розділу фразеології – фразеологічної етимології.

Фразеологізми можуть бути споконвічними та запозиченими. Споконвічні фразеологізми сягають різних епох або до різних сфер культурного, суспільно-економічного та матеріального життя народу. Вони поділяються на дві великі групи: термінологічного та нетермінологічного походження.

У першу групу входять фразеологізми, пов'язані зі звичаями народу, з історичними фактами, з анекдотами чи висловлюваннями видатних особистостей, з художньою літературою тощо. Також сюди відносяться фразеологічні одиниці, пов'язані з людиною та природою.

До другої групи дослідники відносять фразеологізми, що походять від термінологічних поєднань, які вживаються чи вживалися у спеціальних галузях знання. Наприклад, фразеологізми, пов'язані з морською тематикою, військовою справою, з мистецтвом або з різними видами спорту.

Важливим джерелом поповнення фразеологічного запасу є фразеологічні запозичення, які є результатом взаємозбагачення та взаємовпливу різних мов. Залежно від рівня адаптації у відповідній мові, способи запозичення фразеологізмів діляться на три групи :

1) Безеквівалентні запозичення.

Тут можливі три випадки:

- Запозичений фразеологізм складається зі слів, освоєних фонетично, графічно та лексично.
- Запозичений фразеологізм освоєно без будь-яких змін, у його оригінальній графіці.

- Запозичений фразеологізм складається частково зі слів освоєних, частково – слів, що зберегли свою оригінальну форму.

2) Фразеологічні напівкальки – стійкі поєднання слів, що виникли внаслідок дослівного перекладу однієї частини компонентів та безеквівалентного запозичення іншої частини іншомовних компонентів.

3) Фразеологічні кальки – фразеологічні одиниці, що виникли внаслідок дослівного перекладу іншомовного фразеологізму. Вони можуть бути точними та неточними. Шарль Баллі зазначив, що «калькування – основний спосіб запозичення у сфері фразеології». Джерелами запозичень є не лише різні мови сусідніх із країною держав, а й антична культура, міфологія та Біблія.

1.3.6. Переклад фразеологізмів

Фразеологізми вважаються найбільшою лексичною категорією, що пояснюється низкою причин.

По-перше, стаючи компонентами фразеологізму, слова з вільним значенням втрачають свою семантику і набувають нового значення. Тому для перекладу фразеологізмів недостатньо просто підібрати словникову відповідність кожного компонента.

По-друге, перекладачеві, який погано знайомий з фразеологією мови оригіналу, може бути важко розпізнати фразеологізм у тексті перекладу, що наведе до дослівного або буквального перекладу, а це, у свою чергу, призведе до спотворення сенсу та подальшого невірної сприйняття інформації цільової аудиторії. Тут же варто зазначити, що у перекладача, що погано розуміється на фразеології мови на яку перекладає також неминуче виникнуть проблеми. Вони будуть пов'язані зі знаходженням еквівалента оригінального фразеологізму в мові на яку здійснюється переклад, або з підбором аналога.

По-третє, іноді навіть за наявності еквівалентного фразеологізму у мові перекладу перекладачеві необхідно шукати інші способи передачі значення через те, що цей фразеологізм не відповідає контексту.

Крім того, при перекладі фразеологічної одиниці завдання перекладача полягає не тільки в тому, щоб правильно передати її зміст, але й в тому, щоб правильно відобразити емоційно-експресивні характеристики та функціонально-стилістичні особливості.

Також причиною виникнення труднощів при перекладі фразеологізму може стати висока ступінь його національної специфічності. У таких випадках завданням перекладача буде його адаптація до культури та мови цільової аудиторії. Ще однією складністю є зовнішня схожість фразеологічних одиниць мови з якої перекладають та мовою на яку перекладають, що мають різну семантику, тому що це може призвести до хибних асоціацій та неправильного перекладу.

Розглянемо низку прийомів перекладу фразеологічних одиниць:

- Підбір еквівалента

Еквіваленти поділяються на повні та часткові. Повні еквіваленти у всьому збігаються з одиницями мови на яку здійснюється переклад: семантикою, образністю, стилістичним забарвленням, компонентним складом, граматичною структурою. Часткові характеризуються невеликими відмінностями у плані вираження фразеологічних одиниць тотожної семантики.

- Підбір аналога

Число еквівалентів в іспанській та українській мовах невелике, тому часто доводиться вдаватися до пошуку аналогів, фразеологічних одиниць, що передають той самий зміст, але що засновані на іншому образі.

У тих випадках, коли не вдається знайти еквіваленти чи аналоги фразеологічних одиниць, використовуються нефразеологічні засоби:

- Описовий переклад

Описовий переклад представляє особливу лексичну заміну з додаванням, тобто значення фразеологічної одиниці передається за допомогою вільних словосполучень з використанням пояснень, порівнянь, описів. До нього вдаються тоді, коли в мові на яку здійснюється переклад відсутній еквівалент та аналог фразеологізму оригіналу. Іноді перекладачеві доводиться вдаватися до пояснень через відмінності культурних та мовних реалій, щоб полегшити сприйняття тексту перекладу людьми іншої культури.

- Лексичний переклад

До лексичного перекладу чи заміни вдаються у випадку, коли у мові з якої здійснюється переклад поняття позначається фразеологічною одиницею, а в мові на яку здійснюється переклад – лексемою.

- Контекстуальний переклад

У цьому випадку перекладач звертає увагу на відповідності, які фразеологічна одиниця може мати в контексті, на відміну від її значень, наведених у словнику.

- Антонімічний переклад

Антонімічний переклад – це переклад фразеологізму мови з якої здійснюється переклад фразеологізмом з протилежною семантикою, а також трансформацію стверджувальної конструкції в негативну і навпаки.

- Калькування

Калькування застосовується тоді, коли фразеологічна одиниця досить вмотивована значеннями її компонентів. Воно допомагає передати образну

характеристику фразеологізму, відтворити унікальний авторський стиль та практично запобігає втратам.

- Цілісне перетворення

Цілісне перетворення застосовується у тих випадках, коли значення фразеологізму не виходить визначити, відштовхуючись від семантики окремих слів. Тоді перекладачеві необхідно зрозуміти значення всього словосполучення в цілому, після чого висловити загальний зміст словами мови на яку здійснюється переклад. Найчастіше цей вид перекладу використовується при перекладі розмовної мови.

Висновки до розділу 1

Поняття «адекватний переклад» та «контекст» взаємопов'язані, оскільки контекст відіграє найважливішу роль, адже саме від нього залежить адекватність перекладу тексту та можливість багатозначних слів набути одного значення. Інтерпретація окремих фраз та слів не дає гарантії повністю зрозуміти зміст оригіналу. Адекватність перекладу слова може бути досягнута лише за повного тексту чи його окремої частини.

Слід розділяти різні види контексту, зокрема макроконтекст і мікроконтекст, горизонтальний та вертикальний, лівосторонній та правосторонній. У першому розділі най докладніше розглядалися макро- і мікроконтекст, оскільки саме вони мають найбільш широке значення і навіть включають підвиди. Типи контексту необхідно враховувати під час перекладу, щоб орієнтуватися на них у процесі перекладу та правильно адаптувати текст. При неправильному виборі значення слова втрачається зміст тексту, виникає його нерозуміння. Саме тому контекст дуже важливий.

Контекст знаходиться в нерозривному зв'язку з процесом комунікації. Ми живемо в світі комунікації, де більшу частину свого часу проводимо спілкуючись з іншими людьми. Комунікативний процес – це взаємодія між різними суб'єктами комунікації,

при якому здійснюється обмін інформацією. Він включає динамічну зміну етапів формування, передачі, прийому і використання інформації в обох напрямках при взаємодії комунікантів. Комунікативний процес можна розглядати як обмін інформацією між людьми, а ціллю комунікативного процесу вважати усвідомлення і розуміння отриманої інформації, яку ми передаємо і отримуємо. Комунікація відводить контексту роль зняття багатозначності з будь-якої мовної одиниці, а також роль завершальної ланки у визначенні сенсу відносно закінченого етапу комунікації.

Кожна одиниця мови має певний зміст і потенційно несе у собі деяку кількість інформації. Обсяг інформації залежить від величини, характеру та незалежності одиниці тексту.

Існує кілька визначень терміну «фразеологія», що включають вузьке і широке розуміння фразеології. Фразеологічні одиниці, під якими ми розуміємо лексично неподільні словосполучення та висловлювання, яким характерні певний порядок слів, що не підлягає змінам, мають історичне значення та беруть свій початок у народному мовленні. Вони відбивають різні сфери діяльності, мають яскраву емоційну забарвлення, вживаються з метою надати промови виразність, використовують у переносному значенні (виникаючи з вільних словосполучень, перше значення яких втрачається). Через відсутність точного визначення фразеологізмів відсутня і єдина думка про те, що слід відносити до фразеологічного складу мови, а також немає єдиного погляду на класифікацію даних одиниць та їх категоріальні ознаки, з чого можна дійти до висновку, що фразеологічні одиниці – досить складне і багатогранне явище. Однак, спираючись на різні розробки та праці вчених у галузі фразеології, лінгвістам вдалося виявити універсальні категоріальні ознаки фразеологічних одиниць, до яких належать ідіоматичність; відтворюваність; стійкість; фіксований порядок проходження фразеологічних компонентів. Серед безлічі класифікацій, що існують сьогодні в лінгвістиці, найбільш загальноприйнятою є класифікація Н.М. Шанського, який виділяє фразеологічні єдності (стійкі словосполучення, цілісне значення яких мотивоване значеннями їх компонентів), фразеологічні поєднання, фразеологічні

зрощення, фразеологічні вирази (прислів'я та приказки). Серед функцій, реалізованих фразеологічними одиницями у мові, можна назвати постійні і варіативні. До постійних А.В. Кунін відносив комунікативну, номінативну, пізнавальну, а до варіативних – волюнтативну, дейктичну та результативну.

Фразеологія сьогодні є одним з об'єктів лінгвокультурології, допомагаючи краще зрозуміти менталітет народу мови, яка вивчається, та сенс, що вкладається в різні вирази та ідіоми. Однією з категорій лінгвокультурології є поняття мовної особистості, яка розглядає людину як носія та відтворювача мовлення та мови. Крім того, однією з основних проблем лінгвістики та лінгвокультурології є вивчення картини світу, яка знаходить відображення мови та має першочергове значення у розвитку людини та суспільства, оскільки формує певні цінності, норми поведінки та моральні принципи, якими людина слідує протягом усього свого життя. Мова, будучи культурною та історичною спадщиною, несе в собі певні стереотипи та риси, що, впливає на формування картини світу. Проблема вивчення культури мови, тісно пов'язана із фразеологічним складом мови, що приділяє більше уваги розгляду фразеологічних одиниць, які найяскравіше висвітлюють процес розвитку культури народу, передаючи з покоління в покоління установки та стереотипи, властиві цій мові.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА БІБЛІЙНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

2.1. Термін і поняття «біблеїзм»

Вивчення біблеїзмів – біблійних слів або виразів, які увійшли в загальну мову – становить окрему галузь фразеології, яка завжди була цікавою для дослідників. Ці мовні одиниці, найрізноманітніші за структурою та значенням, активно функціонують як в усній, так і писемній формі, складаючи значний прошарок фразеологічного фонду сучасної іспанської та української мов.

Як відомо, біблійні фразеологізми – це слова та вирази з Біблії, які отримали широке розповсюдження в усній мові та літературі, проте термін «біблеїзм» трактується в словниках та в лінгвістичних дослідженнях по-різному.

У сучасному мовознавстві термін «біблеїзм» використовується для позначення різних слів або виразів, що увійшли до мови з Біблії [6, с.24]. Є. М. Верещагін дає таке визначення поняттю «біблеїзм»: «біблеїзми – це окремі слова сучасної мови, які або запозичені з Біблії (пекло, ангел, субота, диявол і т.д.), або які зазнали семантичного впливу біблійних текстів» [20, с. 27].

Традиційно і найбільш узагальнено в роботах лінгвістів, а також в спеціальних словниках, під біблеїзмами розуміються фразеологічні одиниці, афоризми або крилаті вирази з Біблії.

У мовознавстві виділяються такі типи біблеїзмів:

1. Вигуки і модальні слова;
2. Пареміологія з використанням біблійної лексики;
3. Біблійні алюзії, ремінісценції та наративи;
4. Фразеологізми біблійного походження.

Варто зазначити, що Біблії, які ми читаємо, є відображенням різних перекладацьких рішень, еквівалентність яких досі оскаржується багатьма дослідниками, так як Біблії на всіх мовах, окрім арамейського діалекту, івриту і грецької мови, є перекладами. Більш

того, відомо, що при перекладі Старого Завіту з івриту у перекладачів виникли певні труднощі через багатозначність слів на івриті. Не варто також забувати і про те, що книги Святого Письма не раз перевидавалися, щоб зробити мову Біблії більш зрозумілою і доступною читачам.

До того ж, існують слова, не зафіксовані в тексті Біблії, але які мають безпосереднє відношення до християнської релігії. Їх прийнято називати релігійними словами християнського походження, так як вони мають зв'язок, прямий або непрямий, з текстом Біблії. Таким чином, під біблеїзмами ми будемо розуміти фразеологічні одиниці, зафіксовані в тексті Святого Письма, або які виникли на основі біблійних сюжетів, і слова, які умовно можна розділити на три групи:

- Біблеїзми – імена власні. Їх часто використовують в мові в країнах, де традиційною релігією вважається християнство. Дані імена стають іменами загальними: *Ірод, Іуда, Каїн, Самсон*. Вони так само вживаються в складі фразеологічних одиниць: *Соломонове рішення, співати Лазаря*.

- Біблеїзми – релігійні реалії – слова, які священнослужителі використовують у повсякденному житті, які використовуються в найменуванні предметів церковного вжитку, а також найменування божественних істот.

До них відносяться такі слова, як *церква, хрест, сповідь, молитва, молебень* та ін. Варто відзначити, що велика частина лексики церковного вжитку зафіксована в самому тексті Святого Письма. Слова релігійного походження представляють найбільшу категорію біблеїзмів, тому що містять в собі не тільки слова, згадані в самій Біблії, але і величезний масив слів, що утворилися в релігійному середовищі протягом більше двох тисяч років, причому не тільки християнства, але і всіх інших релігій світу. Дуже часто лінгвісти відносять даний пласт лексики до так званих «культуронімів», тобто до слів, прив'язаних не до Біблії, а до всесвітньої культури. [6, с.62].

- Біблеїзми – топоніми – географічні назви, згадані в тексті Святого Письма, такі як *Віфлеєм, Фавор, Віфанія, Йордан*. Вони теж можуть брати участь в утворенні фразеологізмів: *вавилонське стовпотворіння, ерихонські труби* і т. п. Найчастіше вони застосовуються для створення алюзій до біблійних сюжетів як у художніх текстах, так і в публіцистиці.

Можна зробити висновок, що в категорію біблеїзмів входить досить велика кількість лексичних одиниць, що вживаються як в усному і вписемному мовленні в цілому, так і у фразеологізмах зокрема.

2.2. Класифікація біблійних фразеологізмів

2.2.1. Структурна класифікація біблійних фразеологізмів

Усі біблеїзми логічно розділити за структурою їх утворення на дві групи: словосполучення і речення. Таку класифікацію в своїх працях використовували такі вчені, як Т.З. Черданцева, Н.М. Курчаткіна і А. В. Супрун. Класифікація, створена цими вченими, заснована, в свою чергу, на роботі Х.Касареса, який запропонував розрізняти фразеологізми не тільки за структурою і значенням стійких поєднань, але і за їх синтаксичною функцією.

Фразеологізми біблійного походження зі структурою словосполучення

За структурою словосполучення біблеїзми класифікуються на іменні (або субстантивні), дієслівні, ад'єктивні і прислівникові.

Переважна більшість субстантивних біблеїзмів будується за такими моделями:

1) іменник + прикметник:

pecadomortal/capital– смертний гріх

ángelcaído– грішний ангел

juiciofinal– страшний суд

chivoexpiatorio– цап відбувайло

la ultima cena– ТайнаВечеря

hijo pródigo– блудний син

2) іменник + прийменник + іменник (з означенням або без):

corona de espinas– терновий вінець

arca de la alianza / arca del pacto/ arca del testamento– ковчег завіту, божий ковчег

un buen samaritano– добрий самаритянин

becerro de oro– золотий телець

carne de mi carne– плоть от моєї плоти

el cordero de Dios– агнець Божий

Також в якості окремого типу фразеологічних одиниць у підгрупі іменних фразеологізмів виділяють фразеологізми, що включають імена власні. До них відносяться такі біблеїзми:

la ruta hacia Damasco – дорога в Дамаск, тобто переломний момент в житті, вирішальний момент

dar a César lo que es de César y a Dios lo que es de Dios– віддати Кесарю- кесареве, а Богу – Боже

la señal de Caín – каїнова печать

el festín de Baltasar– бенкет Валтасара

Дієслівні ж фразеологізми біблійного походження будуються за такими основними моделями:

1) дієслово + іменник (в позиції об'єкта):

rasgarse las vestiduras– рвати на собі одягу

lavarse las manos– умивати руки

dar/rendir/exhalar el espíritu; expirar– випустити дух

aportarsuóvulo– вносити свою лепту

morderelpolvo– бути поваленим в прах, зазнати поразки

2) дієслово + прийменник + іменник:

caer en la tentación– впадати у спокусу

andarentinieblas– ходити в темряві, тобто діяти наосліп, навмання

caer en desgracia– впасти в немилість

3) дієслово + іменник + прикметник:

tirar la primera piedra– першим кинути камінь

matarelbecerrogordo– заколоти вгодованого тельця, тобто зустріти кого-небудь радо

caerenbuenatierra– впасти на добру землю, тобто отримати найкращі умови для зростання, розвитку

pelearlabuenabatalla- подвизатися добрим подвигом, тобто боротися за праву справу

4) дієслово + іменник + прийменник + іменник:

dar a cada uno lo suyo– кожному своє

beber/apurar el cáliz de la amargura– випити (гірку) чашу до дна

Серед біблеїзмів зі структурою словосполучення також виділяються ад'єктивні і прислівникові фразеологізми.

До перших можна віднести такі біблійні фразеологізми як:

pobres en espíritu– нищій духом

bajo siete llaves/bajo llave– за сімома печатками

Прикладами прислівникових фразеологізмів можуть слугувати такі біблійні фразеологізми:

anuestraimagen y semejanza – за нашим образом і подобою

Фразеологізми біблійного походження зі структурою речення

Біблійні фразеологізми зі структурою речення можна позначити спеціальним терміном «паремія» (від грец. притча, вислів). Паремія – стійка фразеологічна одиниця, що є цілісним додатком дидактичного змісту. До паремій відносяться прислів'я, що є цілісними реченнями, і приказки, що є фрагментами речень. Паремії являють собою мовленнєві кліше, близькі за образністю та афористичністю крилатим виразам, проте, на відміну від останніх, є анонімними висловлюваннями. У силу свого повчального характеру тексти Старого і Нового завітів є багатим джерелом фразеологізмів і паремій, які активно використовуються в сучасному мовленні.

До числа біблеїзмів зі структурою речення можна віднести такі біблійні фразеологізми:

Nada hay nuevo bajo el sol – Немає нічого нового під сонцем.

De la abundancia del corazón habla la boca – Від надлишку серця промовляють уста.

Por el fruto se conoce el árbol – Дерево пізнається по плоду.

Es más fácil a un camello pasar por el ojo de una aguja, que a un rico entrar en el reino de Dios – Легше верблюдові пройти крізь вушко голки, ніж багатому увійти в Царство Небесне.

Comamos y bebamos, porque mañana moriremos – Будемо їсти і пити, бо завтра помremo».

El que a hierromata, a hierromuere – Хто з мечем прийшов, від меча і загине.

No sólo del pan vive el hombre – Не хлібом єдиним жива людина.

2.2.2. Семантична класифікація біблійних фразеологізмів

Велика кількість біблійних фразеологічних одиниць зустрічається в багатьох мовах народів, що сповідують християнську релігію, і, отже, вони становлять інтерес для вивчення. Фразеологізми біблійного походження – це велика група, що входить до складу фразеології багатьох мов. Проте у світі не існує єдиної й загальновизнаної семантичної класифікації біблеїзмів, тому що це поняття досить таки широке. Мовознавці класифікували біблеїзми за різними принципами. Нижче представлена класифікація біблеїзмів, запропонована В.Г. Гаком. Вчений розглядає співвідношення між фразеологізмами біблійного походження і безпосередньо текстом Біблії. В якості основи класифікації він пропонує поділ на такі опозиції:

1. Контекстуальні/ситуативні біблійні фразеологізми.

У першому випадку контекстуальні, або цитатні, фразеологізми-біблеїзми представляють собою безпосередньо елемент тексту, можливо з незначними змінами. Так «камінь спотикання» – «*lapiedraparatropezar/detropiezo*», зустрічається двічі в тексті Біблії.

У другому випадку вираз у відповідній формі в Біблії відсутній, але він репрезентує певну ситуацію, опис якої в Біблії може займати навіть кілька розділів. Наприклад, загальновідомий вислів «Ноїв ковчег»- «*elArcadeNoé*», не зустрічається в Біблії, проте він резюмує ситуацію, про яку йдеться в Книзі Буття.

Разом з тим слід зазначити, що між цими типами біблеїзмів немає жорсткої розмежувальної лінії. Контекстуальні біблійні фразеологізми можуть піддаватися різним трансформаціям, так що біблійний фразеологізм з контекстуального перетворюється в ситуативний, виступаючи як символ певної ситуації, описуваної в Біблії.

Наприклад, біблеїзм «*шукати скалки у чужому оці*» – це скорочення євангельської цитати «*Чому дивишся на скалку в оці твого брата, колоди ж у власнім оці не*

відчуваєш?» з одночасними лексичними замінами: «шукати» – «дивитися на»; «око брата твого» – «чуже око». В іспанській мові цьому біблеїзму відповідає «¿Y por qué miras la paja que está en el ojo de tu hermano, y no echas de ver la viga que está en tu propio ojo?».

Однак частіше ця ситуація позначається виразом «не бачити колоди в своєму оці» – *No ver viga en su propio ojo*

До цитатних біблеїзмів можна також віднести такі:

«Око за око, зуб за зуб» – «*Ojo por ojo, diente por diente*»

«Шукайте та знайдете» – «*Buscad y hallaréis*»

«Хто сіє вітер, пожне бурю» – «*Quien siembra vientos, recoge tempestades*»

2. Наявність/відсутність конкретного фразеологізму-біблеїзму в мові.

У різних мовах існують десятки аналогічних фразеологізмів-біблеїзмів. Однак існує чимало випадків, коли Біблійна ситуація, що відбилася у вигляді фразеологічної одиниці однієї мови, не закріплюється в іншій. Більш того, практично всі дослідники фразеологічних одиниць біблійного походження відзначають, що якщо відповідні фразеологізми-біблеїзми зустрічаються в багатьох мовах, то вони можуть відрізнитися семантикою, компонентним складом, граматичною структурою, внутрішньою формою, емоційно-експресивним забарвленням.

Існують десятки біблеїзмів, аналогічних у багатьох мовах, наприклад:

«Соль землі» – «*La sal de la tierra*»

«Заборонений плід» – «*Fruto prohibido*»

«Наріжний камінь» – «*Piedra angular*»

Однак є чимало випадків, коли ідентична біблійна ситуація відобразилася у вигляді фразеологізму в одній мові і не закріпилася в іншій. Подібні явища цілком закономірні, і пояснюються, мабуть, двома причинами: загальною вибірковістю мови та історико-культурними факторами.

Вибірковість може бути проілюстрована такими прикладами.

Цитатна фразеологічна одиниця «*Aquí morirá Sansón con todos los filisteos*» (Jue 16: 30) (букв. Тут помре Самсон з усіма філістимлянами), яка означає «Настав рішучий момент, назад шляху немає», а також ситуативні біблеїзми «*Más fuerte era Sansón, y le venció el amor*» (букв. «Сильніший був Самсон, але його перемогла любов», тобто марно боротися з любов'ю, яка здатна перемогти навіть найсильніших) зі значенням «потрапити в халепу, складне становище», не отримали відображення в українській фразеології.

3. Первинні/вторинні біблійні фразеологізми.

У першому випадку фразеологізми безпосередньо відображають біблійний текст або ситуацію, а в другому – лише віддалено пов'язані з текстом Біблії та являють собою морально-етичні сентенції, мета яких полягає в тому, щоб провести паралель між конкретною життєвою ситуацією і тим, що в народній свідомості представляється загальною закономірністю, встановленою Творцем.

«Людина планує, а Бог керує» - «*El hombre propone, y Dios dispone*»

4. Безпосередні/опосередковані біблійні фразеологізми.

Перші походять з Біблії, а інші запозичені з іншої мови або творчості окремих авторів.

Вираз іспанською мовою:

«*El infierno está lleno de buenos deseos, y el cielo, de buenas obras*» (букв. «Пекло заповнене хорошими бажаннями, а рай - хорошими справами»), тобто, хороші наміри мають значення тільки тоді, коли вони супроводжуються відповідними вчинками. Вираз приписується твору Каміло Хосе Села під назвою «*Judíos, moros y cristianos*», де він має такий вигляд «*De buenas intenciones está empedrado el infierno*» (Благими намірами вимощена дорога в пекло). Проте словник *The Wordsworth Dictionary of Phrase & Fable* містить інформацію, що цей вираз використовувався Джоном Гербертом ще англійською мовою у творі «*Jacula Prudentum*» (1633) у вигляді

«*Hellismadeofgoodmeaningsandwishings*» (букв. «Ад повний хороших намірів і бажань»).

На цьому прикладі видно, що в мовному вживанні певний вираз може закріплюватися не в оригінальному, а в «трансформованому» вигляді. Так, відомі випадки, коли початковий вираз не використовувався цілком, а вживався тільки як алюзія на нього. В даному прикладі зміст іспанського опосередкованого біблеїзму розширено в порівнянні з оригінальним висловленням (яке зберіглося у початковому вигляді в українській та англійській мовах) за допомогою додавання протиставлення раю і пекла.

5. Прямі/переосмислені біблійні фразеологізми.

У прямих фразеологізмах-біблеїзмах перетворення біблійної цитати стосується тільки її форми, але не змісту, а в переосмислених – при збереженні форми (в цілому) змінюється значення біблійного вираження.

«Глас волаючого в пустелі»– «*Lavozclamanteen el desierto*».

У біблійному контексті цей вислів використовувався для позначення попередження, звернення уваги на важливе явище, а в сучасному фразеологічному вживанні означає «марний заклик; заклик, що залишається без відповіді».

Висновки до розділу 2

У лінгвістиці немає точного визначення біблеїзму. Оскільки різні дослідники розуміли даний термін по-різному, він може трактуватися як слово/вираз з Біблії, що увійшло в загальну мову; слово, запозичене з Біблії; вираз/фразеологічне поєднання/афоризм/крилате слово, слово біблійного походження.

Хоча біблеїзми і є частиною фразеології, все ж вони мають низку особливостей та специфічних ознак, зумовлених їх походженням, особливою семантикою та стилістичною характеристикою. До таких особливостей належить в першу чергу їх

змістова структура, в якій чітко простежуються елементи моралі та етики, що зумовлено тим, що цей розділ фразеології базується на самій Біблії та її віровченні.

Цікавим є факт, що багато спільного існує у використанні фразеологізмів біблійної тематики, оскільки священна книга християн здійснила величезний вплив на свідомість багатьох народів, що й знайшло своє відображення у фразеології. Сьогодні окремі слова, вирази, речення зі священної книги використовуються у мові відособлено від біблійного тексту як фразеологічні звороти, особливою рисою яких є походження.

РОЗДІЛ 3

ПОРІВНЯЛЬНО-ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ІСПАНСЬКИХ БІБЛІЙНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

3.1. Особливості перекладу біблійних фразеологізмів

Переклад – це складний і багатогранний вид людської діяльності. Хоча зазвичай про перекладі говорять «з однієї мови на іншу», насправді ж, в процесі перекладу відбувається не просто заміна однієї мови іншою. На спосіб і результат перекладу впливає не тільки граматичний лад мови, а й відмінність культур, внаслідок чого точний переклад, як правило, неможливий. Проте, тексти, засновані переважно на загальнокультурних цінностях перекладаються доволі успішно.

Особливу складність при перекладі створюють фразеологізми, тобто пов'язані, стійкі словосполучення, що володіють повністю або частково переносним значенням. Те ж саме стосується і фразеологізмів, що мають біблійне походження. При перекладі біблеїзмів головне – навчитися виділяти в тексті одиниці, які суперечать загальному змісту, так як поява саме таких одиниць і свідчить про присутність переносного значення. Потрібно звернути увагу на те, що як тільки в тексті з'являється вираз, який логічно суперечить контексту, його слід розглядати як можливий фразеологізм.

При виборі способу перекладу біблеїзму труднощі для перекладача будуть полягати в ідентифікації біблеїзму в художньому тексті і співвіднесенні біблеїзму з певним типом. Дотримання даної процедури представляється необхідною умовою для збереження біблеїзму у тексті перекладеного твору. Переклад біблеїзму, як і будь-якого інтертекстуального елемента, – завдання складне, оскільки вимагає від перекладача вивчення різних матеріалів.

Одним з головних завдань при перекладі біблеїзмів – є здатність їх розпізнавання, так як в більшості випадків біблеїзми вживаються без посилання на джерело. Для створення певного стилістичного ефекту біблеїзми можуть перетворюватися майже до

невпізнання і використовуватися в навмисно зміненому вигляді. Однак необхідно відзначити, що і в подібних випадках є якась "зачіпка", що допомагає зрозуміти суть такого висловлювання, так як від вихідного виразу завжди щось залишається. Ще одна складність розуміння і перекладу біблеїзмів полягає в тому, що вони рідко вживаються з нейтральним стилістичним забарвленням. Виняток становлять лише ті з них, які засвоєні мовою як нейтральні стійкі фразеологізми.

При перекладі біблеїзмів з іспанської на українську мову необхідно пам'ятати про різні стилістичні забарвлення в кожній з цих мов і про різну частоту їх вживання.

Перекладачам доводиться дуже часто стикатися з труднощами перекладів текстів, що містять біблеїзми, з іспанської мови на українську. По-перше, щоб зробити якісний переклад біблійних виразів, потрібно детально вивчити розділ Біблії, до якої відноситься даний вираз. По-друге, складність перекладу виразів з Біблії полягає в тому, що вони не несуть нейтральне забарвлення. Дуже часто один і той же біблеїзм може вживатися в позитивному або в негативному, іронічному або гумористичному значенні. Перекладач повинен зрозуміти стилістичне навантаження перекладеного виразу, а так само підібрати відповідний еквівалент українською мовою, так щоб він виявився емоційно забарвленим. Один і той же біблеїзм може як вживатися в контексті, так і надавати йому іронічне, гумористичне або інше забарвлення, і від того, чи правильно перекладач зрозумів стилістичне навантаження даного виразу в даному контексті, залежить вірність передачі перекладу. При перекладі біблеїзмів з іспанської мови перекладачеві необхідно засобами української мови донести до україномовної аудиторії ту або будь-яку іншу асоціацію, яку цей вислів викликає у іспаномовної аудиторії. Тільки подолавши всі ці труднощі, перекладач зможе дати адекватний переклад. Якщо ж біблеїзм «невпізнаний» або неправильно зрозумілий, то результатом буде знебарвлений або неправильний переклад. У випадках, коли перекладач не може дати точний еквівалент певного біблійного виразу, він може дати переклад-пояснення (тлумачення) або описовий переклад.

3.2. Іспанські біблійні фразеологізми та їх переклад українською мовою

Велика кількість фразеологізмів в іспанській мові мають біблійне походження або пов'язані з історією християнства. Найбільш розповсюдженими є фразеологізми, які стосуються біблійних персонажів та персонажів, які пов'язані з релігійною тематикою. Як зауважує Н.Г. Мед, іспанська мовна свідомість по-своєму переробляє поняття, пов'язані з релігією, іменами святих, біблійними і церковними реаліями, виділяючи в них свої власні префразеологічні аспекти. Так, з ім'ям Ісуса Христа можуть асоціюватися уявлення про недоглянуту, неохайну людину, а також покрити ранами, синцями, подряпинами: *estar hechoun Cristo / unnazareno* (букв. бути схожим на Христа /назаретянина). Такі уявлення пов'язані не стільки з євангельськими сюжетами, скільки із зображеннями виснаженого, стікаючого кров'ю, ледь прикритого рваним одягом Христа на процесіях Святого Пасхального Тижня (*LaSemanaSanta*). Крім того, *Cristo* має ряд значень і фігурує в багатьох фразеологізмах, серед яких: *sacarel Cristo* – пускати в хід останній козир (букв. достати Христа), *estarsin Cristo* – бути без гроша (букв. бути без Христа), *hastavera Cristo* – напиться до нестями (букв. поки не побачиш Христа), *niporun Cristo* – нізащо в світі (букв. ні для одного Христа), *donde Cristodiola tres voces* – за тридев'ять земель (букв. де Христос три рази прокричав).

Ім'я *Jesús* (Ісус) має переносне значення келиха для вина і води (при богослужінні). Крім цього воно входить до складу багатьох вигуків: *¡(ay) Jesús!* (букв. О, Ісус); *¡Jesús, Diosmío!* (букв. Ісусе, Боже мій); *¡Jesús, María y José!* (букв. Ісус, Марія и Йосиф) – Боже мій! Боже праведний! Слава Богу!

Ім'я Мафусаїл, персонажа старозавітних переказів, який прожив 969 років, закріплено в паралелі старий як Мафусаїл – *sermásviejoque Matusalén* (букв. «бути старше Мафусаїла») зі значенням «довгожитель». В іспанській мові зареєстрована одиниця молодіжного сленгу *matusa*, яка є похідною від імені *Matusalén* і використовується як загальна назва по відношенню до старої людини.

Важливо відзначити той факт, що саме ім'я власне є символом та існує в мові із закріпленими за ним характеристиками образу. Наприклад, в іспанській і українській мовах існує фразеологізм поцілунок Іуди – *besodeJudas* зі значенням «зрадницький вчинок, що лицемірно прикривається проявом любові, дружби».

В інтерпретації біблеїзмів можуть спостерігатися особливості національного світогляду: різні мови по-різному опановують спільну культурно-історичну інформацію, що стосується значення інтернаціональних біблійних імен. Так, наприклад, ім'я біблійного проповідника Ієгови асоціюється в українському мовному просторі з бідністю чи образом невинного страждальця, в той час як в іспанській мовній картині на першому місці терпіння, яке допомогло подолати всі випробування і знову отримати милість Бога: *máspacientequeJob* (букв. терпеливіший, ніж Ієгова).

Марія Магдалена в іспанській мові ототожнюється з невтішним оплакуванням Ісуса Христа і позначає людину, яка багато плаче: *llorarcomounaMagdalena* (букв. плакати як Магдалена), *ser/parecer/estarhechounaMagdalena* (бути Магдаленою/ виглядати, як Магдалена).

Біблійне оповідання про перше вбивство на землі також подарувало іспанській та українській мовам низку фразеологізмів. У тому ж біблійному контексті *Caín* (Каїн) позначає первістка Адама, який вбив власного брата на ім'я *Abel* (Авель) і тим самим типізує образи «*el envidioso*» (заздрісник) и «*el asesino fratricida*» (братовбивця). Відповідниками фразеологізмів з компонентом Каїн є такі: «Каїнова душа» – «*almadeCaín*»; «Каїнове діло» – «*lasdeCaín*». Однак є і такі, що не знайшли собі відповідника у мовах. Наприклад, відомий український сталий вираз "Каїнова печать" ("Каїнове тавро") не увійшов в іспанську мову як біблійний фразеологізм, натомість вислів «*másmaloqueCaín*» (дослівно - гірший за Каїна) не набув широкого вжитку в українській мові.

Крім цього, імена обох братів вживаються в іронічному контексті: *Caínmató aAbel*, у... ¡*Eranhermanos!* (букв. Каїн убив Авеля...а вони ж були братами!).

Також негативне значення мають такі фразеологізми: *másmaloqueCaín* (букв. гірший, ніж Каїн), *hijodebarrabás/serunbarrabás/ serdelapieldeBarrabás* (букв. син Варавви/бути Вараввою/бути із шкіри Варавви), які пов'язані з конотативним значенням імені Каїна, яке стало синонімом зради, а у випадку імені *Barrabas*(Варавва) – розбійника, замість якого був розп'ятий Христос.

Ім'я одного з біблійних апостолів – Іуди, використовується в обох мовах як синонім до слова "зрадник". а в іспанській мові в основному для вираження поняття «брехливої людини»: *serunJudas, sermásfalsoqueJudas* (букв. бути Іудою, бути брехливішим за Іуду). Проте іспанська мовна свідомість виділяє ще один компонент в цьому імені - «неохайність в одязі»: *parecer/estarhechounJudas* (букв. бути схожим на Іуду). Також цікавим є те, що фразеологізми «поцілунок Іуди» – *besodeJudas* є абсолютними відповідниками, а відомий український фразеологізм «Іудині срібняки» не має прямого відповідника в іспанській мові.

З іменами Адама та Єви пов'язано багато фразеологізмів в іспанській та українській мовах. Адам і Єва, які згідно Біблії були першими грішниками і прабатьками всього роду людського, виступають як символ рівності всіх людей від народження: *Lasobrashacenlinaje, quealfintodosomoshijosdeAdányEva* (букв. робота розбиває людей на класи, але всі ми діти Адама і Єви). Фразеологізми з компонентом імені Адам мають прямі відповідники в обох мовах, як от «діти Адама» – *loshijosdeAdán*; «костюм Адама» – *trajedeAdán*. Але є деякі особливості використання таких фразеологізмів в обох мовах. Наприклад, фразеологізм «Адамове яблуко» має три відповідники в іспанській мові: *manzanadeAdán*, *nuezdeAdán*, *bocadodeAdán*. Також в українській мові немає відповідника крилатому виразу *másviejoqueAdán* (дослівно - старіший за Адама): в Книзі Буття сказано, що перший чоловік прожив довге життя – 930 років. Варто звернути увагу на значення, яке містить ім'я Адам в обох мовах. Для українців Адам у переносному або узагальненому значенні – перша людина та й людина, обманута змієм, через яку все людство втратило можливість жити у райському саду і набуло життя з важкою працею, хворобами, стражданнями. В

Іспанії ж ім'я першої людини перейшло у категорію загальних назв і позначає людину неохайну, брудну.

Із Старого Завіту (книга Буття) у мову обох народів також увійшов фразеологізм «Ноїв ковчег» («*arcadeNoé*»). Проте у використанні цього вислову в обох мовах є деякі відмінності. В українській мові цей вислів у переносному значенні вживають щодо різних речей: надійний притулок від негоди та злигоднів, а також переповнене різними людьми приміщення. Іспанці, натомість, Ноевим ковчегом можуть назвати не лише приміщення, але й ящик, коробку або футляр, де зберігається багато різних речей.

Ім'я Мойсея також стало крилатим в обох мовах, воно вживається в значенні "пророк", "визволитель", "провідник". Однак в іспанській мові, на відміну від української, є фразеологізм «*lágrimasdeMoisés*» (сльози Мойсея). Він означає каміння, яким кидають у людину. Так, за легендою, сльози Мойсея перетворювалися на каміння, коли він молився на Святій Горі.

В іспанській мові така фразеологічна одиниця як *dondeCristodiolastrsvoces* (букв. де Христос дав три голоси, перен. В чорта на рогах або дуже далеко) має біблійне походження. Це відсилка до епізоду з Євангелія, коли Христос пішов у пустелю, щоб постити і молитися, перш ніж вийти до людей. Через сорок днів і ночей посту, згідно тексту Нового Завіту, Ісус мав успішно подолати у пустелі три спокуси або відмовити Сатані три рази. Така стійкість ініціювала вживання такого поняття як «три голоси», маючи на увазі триразове гучне і рішуче заперечення Ісуса Христа. Цікаво, що перуанці для позначення далекого розташування чого-небудь, вживають вираз з компонентом диявол*dondeeldiabloperdioelponcho*, який є частковим еквівалентом фразеологізму, використововуваного в рамках іспанської мови, проте на території неkontинентальної Іспанії.

Прийняття долі людиною – досить часта тема у релігії, іспанською мовою висловилося через фразеологізм *aquienDiosselade, sanPedroselabendiga* (букв. що Бог дав, святий Петро благословить). Згідно словника А. Buitrago: “*conestafraseentenmequesedebeaceptareldestine,*

quecadacualdebeasumirsusresponsabilidades” (під цим виразом ми маємо на увазі, що доля повинна бути прийнята і що кожен має взяти на себе покладені на нього обов'язки) [77 с.76]. З духовної точки зору, все, що відбувається, відбувається за волею Бога. Отже, подібно до того, як Святий Петро кориться, людина повинна прийняти свою долю і попросити благословення Святого Петра, тому що він отримав від Ісуса завдання бути главою Церкви, народу Божого.

añosabático (букв. суботній рік, перен. творча відпустка), тобто. період, коли звична робота на мить відкладається для відпочинку або для того, щоб присвятити себе іншим справам. Цей звичай поширений в англосаксонських країнах, особливо серед університетських професорів, які в цей час присвячують себе навчанню або науковим дослідженням. Суботній рік був передбачений у єврейському законі, який, наслідуючи веління Мойсея (Вихід, XXII, 10-12), наказував, щоб після шести років збирання врожаю землю залишали у спокої протягом одного року. У цей час не було роботи на полях, не платили данину, прощали борги та звільняли рабів. Слово суботне, як і субота, походить від єврейського «*sabbath*» (тобто «тижневий відпочинок») Зауважимо, що в іудейській релігії субота, священний день, є сьомим днем, оскільки тиждень починається з неділі.

Інші ж фразеологізми, що прийшли в українську мову зі Старого Завіту, знаходять свої прямі відповідники в іспанській мові і не відрізняються у відтінках свого значення: мудрий, як цар Соломон – *sabio comoun Salomón*, Соломонів суд – *eljuiciode Salomón*, плач Єремії – *laslamentacionesde Jeremías* і т.д.

Досліджено, що Євангелія Нового Завіту містять багато фразеологізмів. Одним із яскравих негативних персонажів був Ірод - цар, який наказав убити всіх дітей віком від двох років і менше, бо боявся новонародженого Ісуса. В обох мовах це ім'я вже перейшло у категорію загальних назв, і якщо в іспанській мові слово «*herodes*» стало символом жорстокого поводження з дітьми, то в українській слово «ірод» набуло більш широкого семантичного забарвлення. Його, здебільшого, використовують на позначення людини-тирана, мучителя у різних контекстах.

3.2.1. Поняття еквівалентності та адекватності при перекладі біблійних фразеологізмів

Існує два основних типи еквівалентності: формальна і динамічна. При дотриманні формальної еквівалентності увага концентрується на самому повідомленні [7, с.30]. При такому перекладі необхідно перекладати поезію поезією, речення - реченням. З позицій такої формальної орієнтації необхідно прагнути до того, щоб повідомлення мовою перекладу якомога ближче відповідало різним елементам мови джерела. Це означає, що повідомлення на культурному рівні мови перекладу постійно порівнюється з повідомленням на культурному тлі мови оригіналу, з метою визначити критерій точності і правильності. При такому вигляді перекладу перекладач намагається буквально відтворити форму і зміст [21, с.147].

В. С. Виноградов вважає, що еквівалентність перекладу оригіналу завжди поняття відносне. Ступінь зближення з оригіналом залежить від багатьох факторів – від майстерності перекладача, від особливостей зіставлення мов і культур, характеру перекладених текстів

Переклад, здійснений на рівні, необхідному і достатньому для передачі незмінного змісту при дотриманні норм, є перекладом еквівалентним. Це визначення дає Л.С. Бархударов [14, с.64].

Класичне визначення адекватного перекладу полягає в тому, що адекватним вважається семантично і прагматично еквівалентний переклад. У віршованому тексті особливі закони еквівалентності оригіналу. Переклад може лише нескінченно зближуватися з оригіналом. І не більше. Тому що у художнього перекладу є свій творець, свій мовний матеріал і своє життя в мовному середовищі, що відрізняється від середовища оригіналу. Вважається, що найкращим поетичним перекладом є той, який найбільше близький до оригіналу. При цьому під близькістю розуміється не текстуальна відповідність, а якась «Художня адекватність». Що це таке? І.С.

Алексеева припускає, що сюди слід віднести стильові особливості оригіналу і його віршовані характеристики (розмір і риму)[4, с.30].

Якщо спиратися на поняття еквівалентності, то сутність тексту висловлюють базовою метафорою «текст—це система». «Адекватність» зазвичай вводить у когнітивний простір, визначений концептуальною метафорою "текст-живий організм" [4, с.50].

Еквівалентні біблеїзми

- *El arca de Noé (arca del diluvio)*— Ноїв Ковчег

(Будинок з безліччю мешканців, взагалі що-небудь переповнене, перенаселене)

- *El fruto prohibido*— Заборонений плід

(Те, що знаходиться під заборною, викликає підвищений інтерес)

- *Nijota/ Nosaber (entender; ver) nijota / Novalernijota*— Ні на йоту (не уступити/ не помилитися ні на йоту)

(Ні на скільки; нітрохи; ні на саму малість; ні в малому ступені)

- *Vanidad de las vanidades*— Суєта суєт

(Про дрібні, незначні турботи. Все нікчемне, марне, що не має істинної цінності)

- *Un libro sellado con siete sellos*— Книга (тайна) за сімома печатями

(Про що-небудь абсолютно недосяжне, недоступне розумінню)

- *El Santo de los Santos*— Свята святих

(Що-небудь потаємне, заповітне.)

- *El árbol del conocimiento del bien y el mal* Древо – (дерево) пізнання добра і зла/ вкушати від древа пізнання добра і зла

(Здобувати знання, осягати сенс різноманітних явищ)

- *La decisión salomónica*— Соломонове рішення

(Мудре, безкомпромісне, хоча, на перший погляд, і парадоксальне рішення)

- *El libro de la vida* - Книга життя

(Книга життя – поетичне позначення людського існування)

- *Sodoma y Gomorra*– Содом и Гоморра

(Співпадаючим значенням біблеїзмів є «місце, де правлять розбещеність і розпуста»)

- *Pobre como Job*– Бідний, як Іов

(Той, хто страждає від крайньої бідності)

- *El asna de Balaam*– Валаамова ослиця

(Мовчазна і покірна людина, яка несподівано заговорила, або запротестувала; про дуже вперту жінку. Фразеологізм несе в собі відтінок іронії.)

- *El Alfa y la Omega*– Альфа і Омега

(Початок і кінець всього сущого; початок і кінець чого-небудь; суть чого-небудь)

- *El festín de Baltasar*– Бенкет Валтасара

(Веселе, легковажне життя під час будь-якого лиха)

-*Cargarsucruz*– Нести свій хрест. Важкий хрест

3.2.2. Безеквівалентні біблійні фразеологізми

Розбіжності між мовами під впливом різного культурного контексту глибше і наочніше проявляються в сфері лексики і фразеології. Національна культура знаходить відображення у фразеологізмах через їх прототипи, що описують традиції і звичаї народу, історичні події і моральні цінності.

Велика кількість фразеологічних одиниць конкретної мови містять в собі національну специфіку, що включає в себе широкий комплекс різних культурних та історичних факторів: звичаї і традиції народу, уклад життя, менталітет, духовні та моральні

цінності. Подібна своєрідність знаходить відображення в лексичному складі фразеологізмів, їх образності і значень.

Кожна жива мова володіє лексичними одиницями, що не передаються за допомогою засобів перекладу і не мають прямого еквівалента в іншій мові.

Даним питанням займалися багато лінгвістів, такі як Л. С. Бархударов, А.Д. Швейцер, В. Н. Комісаров, і. О. Іванов, Є. М. Верещагін, Я. І. Рецкер, В. Г. Костомаров, Л. К. Латишев, А. С. Мамонтов, Ю. Найда, Р. Т. Белл, А. Н. Оніані, В. Г. Чернов, А. Начіоне та інші.

Е.М. Верещагін і В. Г. Костомаров в своїх працях дають визначення безеквівалентної лексики як «слова, план змісту яких неможливо зіставити з будь-якими іншомовними лексичними поняттями». Безеквівалентна лексика - це мовні одиниці, значення яких не можна розкрити засобами перекладу. Такі слова не мають стійких відповідностей у мові перекладу.

Незважаючи на наявність загального джерела, фразеологізми в різних мовах не є тотожними за формою і значенням. При порівняльному аналізі фразеологізмів спостерігається велика кількість граматичних, лексичних і семантичних розбіжностей.

Біблеїзми являють собою яскравий приклад безеквівалентної лексики. На думку В. Г. Гака, відсутність прямих еквівалентів біблійної фразеології в різних мовах можна пояснити вибірковістю будь-якої мови «по відношенню до позамовного світу». Вчений стверджує, що будь-яка мова по-своєму відображає позамовну реальність.

Сам текст Святого Письма, за словами В.Г. Гака, являє собою «фрагмент об'єктивної дійсності, що відображається у фразеології».

Міжмовні розбіжності виникають також через причини екстралінгвістичного характеру, серед яких можна відзначити такі:

1. Належність досліджуваних лінгвокультур до різних гілок християнства.
2. Відмінності в історії появи перекладів Святого Письма національними мовами.
3. Співіснування різних перекладів Біблії.
4. Прийнята мова богослужіння.

5. Культурно-історичні особливості країни.

6. Образність мови Біблії. Текст Старого і Нового Завітів пронизаний численними, часом складними метафорами, виникнення яких в Біблії пов'язано з тлумаченням архаїчного сприйняття навколишньої реальності, міфічною інтерпретацією уявлення про світ, природу і людське життя в цілому.

- *Donde Cristodiola strestres voces* («де Христос дав три відповіді») – розм. про дуже віддалене місце;
- *Otro gallo le cantara/ cantar* (букв. «інший півень йому заспіває») – розм. використовується в умовних реченнях для позначення більш сприятливого результату подій. Наприклад, *Si José no se hubiera casado con Luisa, otro gallo le cantara* – «якщо б Хосе не одружився на Луїзі, його життя було б краще»
- *Ser la Biblia en verso* («бути як Біблія у віршах») – про надто довгий і об'ємний текст;
- *Mejor dar que recibir* – краще дарувати, ніж приймати
- *Poner piedras en el camino* – створювати перешкоди для чогось/когось;
- *Come, toma y sé feliz* – заклик до насолоди життям: «немає кращого для людини під сонцем, як їсти, пити і веселитися» (Екклесіаст 8:15)
- *En un santiamén* (від лат. *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen*) – розм. В одну мить, дуже швидко.

3.3. Відмінності в перекладах Біблії українською та іспанською мовами

Переклад Святого Письма іншими мовами характеризується надзвичайною складністю, що обумовлено низкою причин. Головною причиною є те, що процес перекладу Біблії охоплює надзвичайно тривалий період.

Крім того, очевидно, що через контекстуальну багатозначність слів переклад Біблії повний семантичних спотворень. В ідеалі праця перекладача передбачає адаптацію

тексту, який він перекладає з урахуванням ментальності, духовності та когнітивних особливостей взаємодіючих культур. Однак при перекладі Біблії адаптація відбувається в мінімальному ступені. Саме тому трактувати Біблію важко.

На жаль, Святе Письмо рясніє перекладацькими помилками та різночитаннями, що відзначається багатьма джерелами [77, с.23].

Розглянемо один біблійний сюжет. В Євангелії від Луки, виданому українською мовою, йдеться про поневіряння *блудного* сина. Звернемо увагу на те, що в семантиці лексеми *блудний* взаємодіють два значення. Перше пов'язане з дієсловом блукати і явищем блукання (зазвичай у темряві), тобто пошуку свого духовного шляху. Друге перегукується з категорії розпусти, тобто втрати моральних орієнтирів [31, с.84].

В іспанській притчі син названий не блудним, а розтратником, марнотратом – *pródigo*. Різниця є серйозною, концептуальною, значущою. У першому випадку акцент зроблено на моральному образі сина, що збився зі шляху істинного. У другому увагу зосереджено на фінансовій стороні питання. Перекладацький вибір вказує, таким чином, на суттєві відмінності у світогляді та духовних орієнтирах лінгвокультурних спільнот.

Мовний зворот *hijopródigo* продовжує своє життя з акцентуацією на темі безвідповідальності по відношенню до батьківського капіталу. Іспанська газета «Ель Паїс» звертається до сюжету з блудним сином, ілюструючи каталонську політичну кризу:

¿Se acuerdan de la parábola de la Biblia del hijo pródigo? Aquel hijo que se marchó de casa con un buen dinero, que lo malgastó y luego regresó a casa del padre, que lo acogió de nuevo con los brazos abiertos. El hijopródigo Puigdemont, al contrario que en la parábola de la Biblia, no será bien recibido si decide volver a Cataluña. Para muchos catalanes ha actuado con cobardía; otra gran mayoría se pregunta quién sufraga los gastos de su estancia en Bruselas: la respuesta es que la estancia de la fuga la sufragamos todos los catalanes.

Зіставлення паралельних фрагментів зі Старого та Нового Завітів виявило величезну різницю в поняттях та прагматико-семантичну різницю в іспанських та українських трактуваннях одних і тих самих сюжетів.

Так, у книзі пророка Даниїла йдеться про бенкет Валтасара. Іспанською мовою це словосполучення перекладається як *festín de Baltasar*. Зауважимо, що найчастіше у побуті використовується оборот *el banquete de Baltasar*. Семантику цього іспанського фразеологізму, що діє в даний час, диктує наступна біблійна фраза:

El Rey Baltasar ofreció un gran festín a mil de sus dignatarios, y todos fueron testigos de la cantidad de vino que bebió.

Можна було б вважати ці лексичні паралелі, які стали в обох лінгвокультурах фразеологізмами, повними еквівалентами. Однак, це не так. В українській мові *бенкет Валтасара* характеризує безтурботно веселу, легковажну поведінку, що загрожує лихом і навіть загибеллю [31, с.73]. В іспанській мові, за свідченням фразеологічного словника Левінтової, - це тільки частування [49, с.271].

Неважко помітити, що відмінності мають глибокий когнітивний та семіотичний зміст. При цьому духовна складова, що охоплює такі моральні категорії, як поведінка, безвідповідальність, обжерливість, розплата за гріхи, біда як неминуча кара, висвітлюється саме в українському варіанті, тоді як в іспанському інтерпретація залишається лише позитивна, радісна, гедоністична складова – похвала вишуканості та розмаху частування. В українській мові це біблійне словосполучення має силу застереження, закликає думати про наслідки нашої необачності. В іспанській – це лише констатація надлишку страв на святковому столі та (або) розкоші. Словникова дефініція знаходить множинні підтвердження у матеріалах сучасної преси:

El coreógrafo y bailarín aparece con su desconcertante aspecto de entre monje y Buster Keaton, con la camisa cerrada hasta el último botón del cuello. Se sienta muy recto, pide un

ascético café solo mirando admonitoriamente el café con leche y el cruasán de su interlocutor como si fueran el festín de Baltasar

У наведеному фрагменті бенкету Валтасара випала лише прикрашальна роль, і образ цього бенкету в описі персонажа має суто естетичну функцію. Це якраз той біблеїзм, зовнішня ідентичність якого двома мовами може призвести до когнітивного шоку. У таких випадках, коли через зворот «бенкет Валтасара» носій іспанської мови хоче лише похвалити шик і блиск столу, носій української мови запідозрить у цих словах загрозу або попередження про неминучу кару, що йде за безтурботністю та надмірностями.

Суттєварізниця в тому, як саме і з яких позицій кожна національна культура інтерпретувала те саме поєднання слів, що описує певну ситуацію, є ілюстрацією наступної тези: біблійні вислови стали концентрованою трансляцією світоглядних основ, принципів моралі і систем символів, що містяться в Святому Письмі. Світовідчуття кожного народу вибудовує свою унікальну ієрархію пріоритетів, що відображається в етнокультурному плані.

Одна з Притч запевняє нас у тому, що не варто боятися випадкового прокляття: *безпідставне прокляття сили над Вами не матиме. Бог не допустить його здійснення.* Подивимося, як саме висловлена ця думка в українському та іспанському Святому Письмі (Притчі (Proverbios) 26:2):

Como el gorrión en su vagar, y como la golondrina en su vuelo, así la maldición nunca vendrá sin causa.

Буквальний переклад з іспанської бачиться нам так: «Як горобець у своїх поневіряннях і як ластівка у своєму польоті, так і прокляття ніколи не прийде без причини».

Український варіант постає так:

Як горобець спалахне, як ластівка полетить, так незаслужене прокляття не здійсниться.

На наш погляд, це дещо різні судження. В іспанській версії горобець і ластівка навіть не попрямують, не почнуть руху в непотрібний бік – туди, куди не слід, до того, кого даремно, помилково прокляли. В українській версії горобці та ластівки, ставши алегорією прокляття, прилетять, приземляться в безпідставно задану точку, але, раптом усвідомивши помилковість «адреси», раптово відлетять, не ставши реальністю, не здійснившись. Цей приклад показує, що смислові акценти розставлені у двох версіях по-різному.

Вираз, що зустрічається в Біблії, «віддати тіло птахам небесним» означає вбити. У першій Книзі Царств читаємо:

І сказав Філістимлянин до Давида: Підійди до мене, і я віддам тіло твоє птахам небесним і звірам польовим... (1 Цар. 17:44).

Порівняємо цю фразу з її відповідником в іспанській мові:

Dijo luego el filisteo a David: Ven a mí, y daré tu carne a las aves del cielo y a las bestias del campo (1 Samuel 17:44).

В іспанській Біблії фігурує не тіло, а м'ясо (плоть), що дуже характерно для іспанського менталітету. Лексема *carne* перекладається не тільки як м'ясо, а й як плоть. Крім того, Філістимлянин вводиться в український текст з великої літери як власне ім'я. В іспанському тексті він постаєзагальною назвою, адже перша літера його імені – мала, тому персонаж сприймається як один із одноплемінників, а не винятковий і повноважний представник свого народу.

У старозавітному пророцтві Ісаї розповідається про те, як гнів Господа спустошить землю, оберне її в смолу, що горить.

...І заростуть палаци її колючими рослинами, кропивою та реп'яхом твердині її; і буде вона житлом шакалів, пристановищем страусів (Іс. 34).

Іспанською це застереження звучить так:

En sus alcázares crecerán espinos, y ortigas y cardos en sus fortalezas; y serán morada de chacales, y patio para los pollos de los avestruces.

Запропонуємо наш дослівний переклад з іспанської: *У його замках виростуть терни, а кропива та реп'ях – у його фортецях; і будуть вони житлом шакалів, двором для пташенят страуса.*

Саме пташенята страуса, а не самі страуси, сприймалися, мабуть, у південних культурах як алегорія бруду, потворності та неподобства. Для ілюстрації картини спустошення залучаються образи тварин і птахів, які у культурі першоджерела є носіями негативних конотацій. Крім пеліканів, шакалів і брудних пташенят страусів, це ще й шуліки:

Там і шуліки збиратимуться один до одного (Іс. 34:9).

Вірш 34:11, доповнюючи інфернальний ряд образів, каже:

І заволодіють нею пелікан та їжак; і пугач і ворон поселяться в ній (Іс. 34:11).

Іспанська відповідність цього разу є точною та ідентичною, проте має єдине відхилення – пугач / *buho* замінений совою / *lechuzas*:

Se adueñarán de ella el pelícano y el erizo, la lechuza y el cuervo morarán en ella (Іс. 34:10).

Однак Біблія, яка б'є всі рекорди за кількістю перекладів, містить не лише ті образи, які ніяк не можна назвати тотожними, а й такі метафори, які стали вічними, загальними, інтертекстуальними. Одна з них – це вираз «сіль Землі».

В Іспанії словосполучення *Lasaldelatierra* – метафоричний образ, який використовується для вказівки на силу будь-якого явища, індивіда або групи

одномумців. В Україні *сіль Землі* реферує дієвих активних людей. До таких людей звертався євангеліст Матвій:

Vosotros sois la sal de la tierra; pero si la sal se desvaneciere, ¿con qué será salada? No sirve más para nada, sino para ser echada fuera y hollada por los hombres (Mateo 5: 13)

Сіль Землі – це найталановитіші, найвидатніші, творчі люди; найкращі представники суспільства, носії та зберігачі його духовних та інтелектуальних цінностей [31, с.620]. В іспанській лінгвокультурі цей біблеїзм наділений подібним значенням, але дещо іншим, ширшим, що поширюється і на абстрактні поняття.

Стосовно людей він має більш розгорнуту форму: *ser sal de la tierra y luz del mundo* – бути сіллю Землі та світлом світу. Очевидно, цей іспанський біблійний фразеологізм має не цитатний, а сюжетний характер. Цей оборот легко генерує подвійний сенс завдяки грі прямого та переносного значень і тому часто виноситься до назв кінематографічних творів.

Так називається:

- *Lasal delatierra: Palestinos cristianos en Cisjordania del Norte* / Сіль Землі: Палестинські християни на Західному березі річки Йордан – документальний фільм 2004;
- *Lasal delatierra* – бразильський документальний фільм про Себастьяна Салгаду – людину, яка кинула все, щоб займатися улюбленою справою;
- *Lasalamargademitierra, aunque en Huarás no hay salinas* / Гірка сіль моєї землі – роман перуанського письменника Маркоса Яурі Монтеро.

Таким чином, взаємини біблеїзмів української та іспанської мов характеризуються складністю та неоднозначністю.

Висновки до розділу 3

Труднощі розуміння перекладу біблеїзмів полягають в тому, щоб правильно визначити стилістичне навантаження даного виразу в тому чи іншому контексті, від чого залежить вірність перекладу. Тільки подолавши всі ці труднощі, можна зробити адекватний переклад. Якщо ж біблеїзм невпізнаний або невірно зрозумілий, то результатом буде неповний або неправильний переклад.

Неможливо розробити чітку схему по роботі з біблеїзмами як з інтертекстуальними елементами, кожен випадок повинен розглядатися індивідуально в залежності від завдань перекладача.

Головна складність на шляху досягнення еквівалентності – ідентифікація біблеїзму і співвіднесення його з розробленою типологією біблеїзмів.

В процесі перекладу може повністю втрачатися інтертекстуальність перекладного елемента, а може замінюватися аналогом, відповідним для приймаючої культури.

ВИСНОВКИ

Фразеологія – складне явище, що вимагає особливої уваги перекладачів, оскільки фразеологічні одиниці не є простими словосполученнями з вільними значеннями компонентів і під час їх перекладу можна зіткнутися з низкою труднощів. Проведений нами аналіз дозволив переконатися в тому, що у кожному конкретному випадку стратегія перекладу варіюється і на перекладацьке рішення може вплинути низка факторів. До них можна віднести особливості вживання фразеологічної одиниці в тому чи іншому контексті, її структуру, семантику, емоційно-експресивне забарвлення. Залежно від ситуації та особливостей фразеологічної одиниці, перекладач може знайти еквівалент, аналог, використовувати описовий, лексичний, контекстуальний, антонімічний переклад, калькування, цілісне перетворення. Щоб виконувати переклад якісно, перекладачеві необхідно бути добре знайомим із переліченими вище прийомами перекладу фразеологічних одиниць.

Сьогодні, в епоху стрімкого розвитку міжкультурної комунікації, вивчення біблійної фразеології стає особливо актуальною, оскільки саме у фразеологічній системі мов можна знайти відображення як національної культури народу, так і загальноєвропейської культури, оскільки саме Біблія є сполучною ланкою між мовами та культурами народів, які сповідують християнську релігію.

Протягом багатьох століть йшов процес безперервного внутрішнього спілкування людини з текстом Біблії – незмінним предметом його роздумів і оцінок. Біблія в усі часи супроводжувала людство, була невід'ємною частиною його духовної культури. Книга Книг справила величезний вплив на духовно-культурний розвиток і становлення ментальності, зокрема української і іспанської. Біблія наситила мови сотнями стійких образних виразів, вплинула на формування лексичного фонду української і іспанської мов.

Завдяки своїй здатності зберігати мудрість століть і передавати різноманітні емоційні відтінки, фразеологія відіграє роль особливого компонента мовної системи,

що відображає національну картину світу. Біблеїзми, у свою чергу, є тією ланкою, яка поєднує фразеологічні системи різних мов.

Біблеїзми – це ідіоматичні вирази, які можуть бути як окремим словом, словосполученням, цитатою, так і навіть цілою фразою. Вони оточують нас усюди: у художній літературі, пресі, публіцистиці, а так само в усній і писемній мові. Вони прикрашають і роблять виразніше не тільки тексти, але й нашу мову. Біблеїзми є важливою складовою мови в цілому. Так біблеїзми-слова в більшості випадків входять до складу фразеологічних одиниць, тоді як біблеїзми-фразеологізми самі по собі є структурно-цілісними одиницями мови. В усній і писемній мові біблеїзми можуть відсилати до того чи іншого біблійного сюжету, щоб зіставити біблійну і реальну ситуації, даючи підкріплену авторитетом Святого Письма непряму оцінку останньої. Вони в стислій формі репрезентують цілі ситуації, описані в Біблії, включаючи мораль. Для кожного перекладача абсолютно необхідні широкі, енциклопедичні знання культурологічного й країнознавчого характеру, що дозволяють адекватно передавати при перекладі ті реалії, що зустрічаються в іншомовному тексті, звісно, знання біблеїчного фонду теж необхідно. Якщо цитати загальноновживані, то достатньо знати необхідні еквіваленти. Але також існує проблема різного ступеню вживання виразів в іспанській та українській мовах, тоді необхідно підбирати інші методи перекладу як то пояснення або добір виразу схожого за смислом.

Ми показали, як біблійні або стійкі біблійні поєднання, в семантиці яких значним є символічний компонент, виступають семасіологічними ідентифікаторами національної самосвідомості. Передаючись новим поколінням, вони транслюватимуть у майбутнє як універсальні духовні цінності та орієнтири, а й самотність світовідчуття, властивого даної лінгвокультури.

Отже, у результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що біблеїзми стали невід'ємною частиною мовлення людини. Вони охоплюють широку тематику, презентують особливості культури, звичаїв, традицій та досвіду, набутого народом на різних етапах його існування. Певна кількість фразеологізмів в іспанській та

українській мові має повні відповідники, часткові, а також бувають випадки, коли відповідника немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов Ю.А & Дьомін В.Н. (2002). *100 великих книг*. Киев: Віче
2. Авксентьев Л.Г. (1998). *Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування// Мовознавство*
3. Алексеева И.С. (2004). *Введение в переводоведение*. Москва: Академия
4. Алексеева И.С. (2004). *Профессиональный тренинг переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей*. – Москва: Высшее образование
5. Амосова Н.Н. (1963). *Основы английской фразеологии*. Ленинград: ЛГУ
6. Андрейчук Н.І. & Карамішева І. Д. (2000) *Біблеїзми з точки зору когнітивної семантики*. Львів: Вісник Державного університету “Львівська політехніка”
7. Арутюнова Н.Д. (1990). *Образ, метафора, символ в контексте жизни и культуры// Филологические исследования*. Москва: Наука
8. Архангельский В. Л. (1964) *Устойчивые фразы в современном русском языке. Основы теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии*. Ростов-на-Дону: РГУ
9. Ахманова О.С. (1957). *Очерк по общей и русской лексикологии*. Москва: Учпедгиз
10. Ахманова О.С. (1966). *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Советская энциклопедия
11. Ашукин Н.С. (1987). *Крылатые слова*. Москва: Академия
12. Бабкин А. М (2009). *Русская фразеология, её развитие и источники*. Москва: Наука
13. Балли Ш. (2001). *Французская стилистика*. Москва: Редакция УРСС
14. Бархударов Л.С. (1975). *Язык и перевод*. Москва: Международные отношения
15. Бархударов Л.С. (2014). *Язык и перевод*. Москва: ЛКИ
16. Беликова И.Ф. (2013). *Роль фразеологизмов в лексической системе языка*. Москва: Гуманитарный вестник
17. Білоноженко В.М. & Гнатюк І.С. & Винник В.О. (2002). *Фразеологічний словник української мови: В 2-х томах*. Київ: Наукова думка

18. Бондаренко В.Т. (1999). *Коммуникативно-прагматические аспекты фразеологии*. Волгоград: Перемена
19. Бурмистрович, Ю.Я. (1986) *Стилистические компоненты значения фразеологизмов в сравнении с аналогичными компонентами значения слов* Ярославль: Издательство Ярославского государственного педагогического института.
20. Верещагин, Е.М. & В. Г. Костомаров. (2002) *Мирознание вне и посредством языка*. Москва: Академия
21. Виноградов В.В. (1977). *Об основных типах фразеологических единиц в русском языке*. Москва: Наука
22. Виноградов В.В. (1986). *Лексикология и лексикография: Избранные Труды*. Москва: Наука
23. Виноградов В.В. (1996). *Об основных типах фразеологических единиц в русском языке*. Москва: Наука
24. Виноградов В.С. (2002). *Лексикология испанского языка*. Москва: Высшая школа
25. Гак В.Г. (2000). *Фразеология, образность и культура*. Москва: Наука
26. Гальперин И. Р. (2006). *Текст как объект лингвистического исследования*. Москва: Едиториал УРСС
27. Гвоздарев Ю.А. (1996). *Строки библейской мудрости* Москва: Прогресс-Культура
28. Грановская Л. М. (2010). *Словарь имен и крылатых выражений из Библии*. Москва: Астрель
29. Гумбольдт В. (1984). *Избранные труды по языкознанию*. Москва: Наука
30. Гурьева Т.Н. (2009) *Новый литературный словарь*. Ростов на Дону: Феникс
31. Дубровина К.Н. (2010). *Энциклопедический словарь библейских фразеологизмов* Москва: Наука
32. Есперсен О. (1958). *Философия грамматики* – Москва: Издательство иностранной литературы
33. Ефимов А.И. (1964). *О языке художественных произведений*. Москва: Учпедгиз

34. Эмирова А.М. (1988). *Русская фразеология в коммуникативном аспекте*. Ташкент: Фан
35. Жуков В.П. (1978). *Семантика фразеологических оборотов*. Москва: Наука
36. Иванникова Е.А. (1968). *Об отдельности и тождестве фразеологизма в случаях структурной вариантности*. Тула: Наука
37. Иванникова Е.А. (1968). *Проблемы устойчивости и вариантности фразеологических единиц*. Тула: Наука
38. Карасик В.И. (1999). *Религиозный дискурс. Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики*. Волгоград: Перемена
39. Карпов А. (2008). *Дискурс: классификация контекстов*. Москва: Учпедгиз
40. Касарес Х. (1958). *Введение в современную лексикографию*. Москва: Издательство иностранной литературы
41. Коваль А.П. (2001). *Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові*. Київ: Либідь
42. Коломієць Л.В. (2013). *Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років: матеріали до курсу «Історія перекладу»: навчальний посібник*. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет»
43. Колшанський Г.В. (2013). *Объективная картина мира в познании и языке*. Москва: ЛИБРОКОМ
44. Кочерган М.П. (1980). *Слово і контекст (лексична сполучуваність і значення слова)*. Львів: Вища школа
45. Кунин А.В. (1972). *Фразеология современного английского языка*. Москва: Международные отношения
46. Кунин А.В. (1964). *О переводе английских фразеологизмов в англорусском фразеологическом словаре. Тетради переводчика*. Москва: Высшая школа
47. Кунин А.В. (1970). *Английская фразеология*. Москва: Высшая школа

48. Ларин Б. А. (1977). *История русского языка и общее языкознание*. Москва: Наука
49. Левинтова Э. И. (1985). *Испанско-русский фразеологический словарь*. Москва: Наука
50. М'язова І.Ю. (2006). *Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація»*.
51. Маслова В. А. (2004). *Лингвокультурология*. Москва: АCADEMIA
52. Маслова В. А. (2004). *Введение в когнитивную лингвистику*. Москва: Наука
53. Мокиенко В. М. & Лилич Г. А. & Трофимкина О. И. (2010). *Толковый словарь библейских выражений и слов: ок. 2000 единиц*. Москва: Астрель
54. Молотков А. И. (1977). *Основы фразеологии русского языка*. Ленинград: Наука
55. Назаркевич Х. (2010). *Основы перевода: Теоретический курс: навчальний посібник*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка
56. Патаева Т. Г. (2009). *Семантические типы фразеологизмов в английском языке*
57. Потебня А. А. (1962). *Мысль и язык*. Киев: Правда
58. Прошина З. Г. (2008). *Theory of Translation: учебник на англ. языке*. Владивосток: Дальневосточного университета, 2008.
59. Райзберг, Б. А. (2012). *Современный социоэкономический словарь*. Москва: Инфра-М
60. Райхштейн А. Д. (1968). *О переводе устойчивых фраз/Тетради переводчика*. Москва: Международные отношения 89 с.
61. Слама-Казаку Т. (1959). *Язык и контекст*. Москва: Радуга
62. Смирницкий А. И. (1956). *Лексикология английского языка*. Москва: Учпедгиз
63. Смит Логан П. (1959). *Фразеология английского языка*. Москва: Учпедгиз.
64. Солодухо Э. М. (1982). *Проблемы интернационализации фразеологии*. Казань: КГУ
65. Солодухо Э. М. (2008). *Теория фразеологического сближения. На материалах языков славянской, германской и романской групп*. Москва: ЛКИ
66. Сухих С. А. (1997). *Репрезентативная сущность личности в коммуникативном аспекте реализации*. Краснодар: КубГУ

67. Сухотин, В. П. (1950). *Проблема словосочетания в современном русском языке*. Москва: АН СССР
68. Телия В.Н. (1996). *Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. — Москва: МГОУ
69. Торопцев, И.С. (1966). *К вопросу о возникновении фразеологизмов и способе их отграничения от сходных с ними единиц*. Москва: Наука
70. Фёдоров А.В. (1968) *Основы общей теории перевода*. Москва: Высшая школа
71. Федуленкова Т.Н. (2000) *Английская Фразеология*. Архангельск: Центрполиграф
72. Цивьян Т.В. (1990). *Лингвистические основы балканской модели мира*. Москва:
73. Черданцева Т.З. (1977) *Язык и его образы*. Москва: Наука
74. Черданцева Т.З. (1996). *Идиоматика и культура: Постановка вопроса // Вопросы языкознания*. Москва: Наука
75. Чернышева И.И. (1964) *Фразеология современного немецкого языка*. Москва: Высшая школа
76. Шанский Н.М. (1985). *Фразеология современного русского языка*. Москва: Высшая школа
77. Buitrago Jimenez A. (2012). *Diccionario de dichos y frases hechas*. Libro electrónico
78. Cantera Ortiz de Urbina J. (2014) *Frasesología bíblica comparada. Sureflejo en el refranero español*
79. Martínez Marín J. (1996). *Estudios de Fraseología española*. Málaga: Librería Agora
80. Prieto Grande M. (2007). *Hablando en plata de modismos y metáforas culturales*. Madrid: Editorial Edinumen

АВТОРЕФЕРАТИ

1. Дзера О.В. (2004). *Індивідуально-авторське трактування біблійних мотивів як перекладознавча проблема*. (Дис. канд. філол. Наук) Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, Львів
2. Полищук Н.В. (1988). *Номинативный статус междометных фразеологических единиц современного английского языка и особенности их контекстного употребления*. (Дис. канд. филол. наук.) Государственный институт иностранных языков им. М. Горького, Москва

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Біблія українською мовою в перекладі І.Огієнка
2. Biblia en español <https://www.biblia.es/>
3. ElPaís. https://elpais.com/elpais/2018/01/31/opinion/1517421824_817368.html

PE3IOME

El tema de la tesis es “Contexto comunicativo e informativo de los fraseologismos bíblicos en español y ucraniano: análisis comparativo”

La Biblia es uno de los libros más antiguos y populares que se ha traducido a muchos idiomas, pero algunos problemas de traducción de expresiones bíblicas (fraseologismos) siguen siendo relevantes y siguen causando dificultades a los traductores. Es difícil sobreestimar el impacto que ha tenido la Biblia y sus traducciones a las lenguas de los pueblos. A lo largo de los siglos, este libro ha sido dirigido no solo por figuras religiosas, sino también por investigadores de diversos campos científicos y culturales. La Biblia es tan popular, entre otras cosas, gracias a los traductores. A pesar de que todavía hay idiomas en el mundo a los que no se ha traducido, la Biblia puede, al menos en Europa, considerarse con seguridad como el Patrimonio cultural que más se refleja en las artes visuales, en la música y en la literatura. Esto es lógico, porque la creatividad de los temas bíblicos, así como la metafóricidad de muchos dichos de las Escrituras, es una fuente inagotable de inspiración para los creadores. Debido a tal influencia en la cultura humana, sin duda ocupa un lugar tan excepcional y único que ningún otro libro puede compararlo.

Recientemente, los lingüistas han comenzado a mostrar un mayor interés en los fraseologismos bíblicos. La relevancia del estudio del texto bíblico se debe principalmente al hecho de que cada día crece el interés en la Biblia, tanto en nuestro país como en el extranjero (lectura, traducciones, influencia de estas traducciones en la fraseología y la lexicología). En español y ucraniano, muchas unidades de fraseología bíblica tienen una larga historia de uso, muchas unidades de fraseología se usan en ficción, periodismo, obras históricas y también en el habla oral. También aparecen diccionarios donde se explica el origen de muchos fraseologismos de origen bíblico, así como obras dedicadas a los biblismos tanto en idiomas individuales como en varios.

La actualidad del tema de estudio seleccionado está justificada por muchos factores. La Biblia es "la mayor creación de la cultura espiritual de la humanidad". Su papel en la historia del desarrollo espiritual de muchos pueblos es enorme, al igual que el Libro de Libros tuvo una gran influencia en el proceso de formación de muchos idiomas literarios.

Todo lo anterior da pie para afirmar que el tema elegido es actual y prometedor de estudiar, ya que los fraseologismos del origen bíblico del español son poco estudiados, especialmente en los aspectos comparativos y de traducción.

El objetivo de este trabajo de investigación es un análisis comparativo de la traducción de unidades fraseológicas bíblicas en las lenguas española y ucraniana.

De acuerdo con el objetivo fijado, en el trabajo se resuelven las siguientes tareas:

1. Definir el término y el concepto de "biblismo".
2. Examinar las clasificaciones existentes de las frases bíblicas;
3. Realizar un análisis comparativo de la traducción fraseológica en las lenguas española y ucraniana;
4. Hacer conclusiones en la base del estudio.

El primer capítulo de la tesis examina los aspectos teóricos del estudio del contexto, su importancia en la traducción y la comunicación, el carácter informativo de las unidades lingüísticas y los fraseologismos, así como las características y métodos básicos de su traducción. El segundo capítulo está dedicado al estudio de fraseologismos bíblicos en particular. El tercero y último capítulo contiene comparación del uso y la traducción de los fraseologismos bíblicos en español y ucraniano.

Los resultados de la investigación permiten concluir que los fraseologismos bíblicos se han convertido en una parte intrínseca del discurso de las personas. Ellos abarcan una amplia gama de temas, presentando las especificidades de la cultura, las costumbres, las tradiciones y la experiencia adquirida por el pueblo en diferentes etapas de su existencia. En cuanto a traducción, un cierto número de expresiones idiomáticas de origen bíblico en español y en ucraniano tienen equivalentes completos, equivalentes parciales y hay casos en los que no hay ningún equivalente.